

BEN-GURION UNIVERSITY OF THE NEGEV
THE FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF EDUCATION

Willingness to lie in order to increase resources for self-
interest: The role of faith in a just world

**THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTS**

FOR THE MASTER OF ARTS DEGREE (M.A)

YEDID TAIEB

UNDER SUPERVISION OF: PROF. TEHILA KOGUT

Signature of student

Date: February 2017

Signature of supervisor:

Date: February 2017

Signature of chairperson
of the M.A committee:

Date:

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה
המחלקה לחינוך

עבודת תזה לתואר שני

הנכונות לשקר על מנת להגביר משאבים לטובת העצמי:
תפקידה של האמונה בעולם צודק

חיבור זה מהווה חלק מהדרישות לקבלת התואר "מוסמך למדעי הרוח
והחברה" (M.A.)

מאת: ידיד טייב
בהנחיית: פרופ' תהילה קוגוט

פברואר 2018

שבט תשע"ח

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה
המחלקה לחינוך

הנכונות לשקר על מנת להגביר משאבים לטובת העצמי:
תפקידה של האמונה בעולם צודק

חיבור זה מהווה חלק מהדרישות לקבלת התואר "מוסמך למדעי הרוח
והחברה" (M.A)

מאת: ידיד טייב

בהנחיית: פרופ' תהילה קוגוט

תאריך: 07/02/2018

חתימת הסטודנט: ידיד

תאריך: 15/10/2017

חתימה המנחה: תהילה קוגוט

תאריך: 07/02/2018

חתימת יו"ר הועדה המחלקתית:

תקציר

מה משפיע על הנטייה שלנו להתנהג בהתנהגות תוקפנית? מה מניע אותנו לשקר על מנת להשיג משאבים לטובת העצמי? ובאיזה דרך האמונה בעולם צודק משפיעה על הנכונות לשקר על מנת להשיג משאבים?

במחקרים שנערכו עד כה, נמצא כי מעבר לגורמי המצב המשפיעים על נטיית האדם להתנהג בהתנהגות אנטי חברתית על חשבון הזולת, קיימים גם גורמים אישיים רבים המשפיעים על הנטייה להתנהג בהתנהגות זו (Baron, Russell, & Arms, 1985; Berman, Gladue & Taylor, 1993; Strube, Turner, Cerro, Stevens, & Hinchey, 1984, Jensen et al., 2002, Bolin et al., 2004). כמו כן בקרב אנשים בעלי נטייה להתנהגות זו נצפו דרכי חשיבה אופייניים ולעיתים אף עיוותים קוגניטיביים (Lueger, & Gill, 1990, Brickman et al., 1984, Séguin, Nagin, Assaad, & Tremblay, 2004, Dodge 1986). בנוסף בין שאר המאפיינים האישיים העשויים להיות קשורים להתנהגות אנטי חברתית, חשוב גם להתייחס לאמונות ולערכים של האדם, המשפיעים על התנהגותו. בעבודה זו בחנתי השפעתם של שתי אמונות חשובות העשויות להשפיע על הנטייה להתנהג בחוסר הוגנות: האמונה בעולם צודק (Lerner, 1965), ותחושת הזכאות (Davis, 1959).

במחקרים אודות הקשר שבין לאמונה בעולם צודק (BJW) להתנהגות פרו חברתית נמצאו שני מרכיבים משמעותיים היוצרים אמונה זו: האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) והאמונה בעולם צודק לאחר (BJW-O), (Lipkus, Dalbert, and Siegler, 1996). בעוד שאדם המאופיין ברמה גבוהה של אמונה בעולם צודק לעצמי מתאפיין בדרך כלל בנכונות לעזור לאחר ובהתנהגות פרו חברתית (Begue, and Bastounis, 2003; Bègue, Charmoillaux, Cochet, Cury, & De Suremain, 2008), מחקרים מראים כי האדם המאופיין ברמה גבוהה של אמונה בעולם צודק לאחר נוטה להחזיק בעמדות שליליות כלפי חלשים, הכוללות כעס, אשמה וביקורת כלפי הנוקמים לעזרה. כמו כן, אמונה בעולם צודק לאחר נמצאה במתאם שלילי עם הנכונות לעזור לאחר (Bègue et al., 2008, Begue, and Bastounis, 2003). בעוד שקיימת ספרות מחקרית הבוחנת קשרים אלו, המחקר אודות הקשר בין האמונה בעולם צודק לבין

ההתנהגות אנטי חברתית היינו מועט, ונערכו מעט מאוד מחקרי מניפולציה הבודקים את השפעת אמונות אלו על התנהגות אנטי חברתית של האדם בפועל.

משתנה נוסף שעשוי להסביר התנהגות אנטי חברתית לטובת העצמי הינו תחושת הזכאות (entitlement), תחושת "המגיע ליי", המאפיינת אנשים מסוימים נמצאה במחקרים קודמים בקורלציה חיובית מובהקת עם הנטייה להתנהג בצורה אנוכית ולהשיג משאבים לטובת העצמי, על חשבון האחר ובפרט כאשר כמות המשאבים הייתה מוגבלת (Mikula, Scherer, & Athenstaedt, 1998; Zitek, Jordan, Leach, & Monin, 2010; Zitek, Jordan, Monin, & Leach, 2007). תחושת הזכאות עשויה להיות מושפעת מהאמונה בעולם צודק כך שאדם המאמין בעולם צודק לעצמי, וכן הינו בעל תחושת זכאות גבוהה יטה יותר לקחת משאבים לעצמו על חשבון אחרים, מתוך אמונה שפעולתו צודקת והוגנת. דבר שעשוי לגרום לרמאות על חשבון אחרים.

במחקר זה בדקתי את ההשפעה של האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) ולאחר (BJW-O) על התנהגות אנטי חברתית המתבטאת במחקר בנכונות לשקר על מנת להגביר משאבים לטובת העצמי ובדרך זו לגרום להפסד לאחר. בנוסף, בחנתי את תפקידה של תחושת הזכאות בתוך אינטראקציה זו. ההשערה הראשונה הייתה שככל שרמת האמונה בעולם צודק לאחר (BJW-O) תהיה גבוהה יותר, כך יהיו פחות התנהגויות אנטי חברתיות שנועדו להגברת משאבים. ההשערה השנייה הייתה דו כיוונית. מצד אחד שיערתי כי ככל שרמת האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) תהיה גבוהה יותר כך יהיו פחות התנהגויות אנטי חברתיות. (מחשש שמא תהיה תגובה שלילית למעשים האנטי חברתיים). מנגד שיערתי כי ככל שאדם מאמין בעולם צודק לעצמי (BJW-S), ותפיסתו את עצמו הינה חיובית, כך הוא יאמין שמגיעים לו יותר משאבים, וההשערה השלישית הייתה שהקשר החיובי בין האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) ובין התנהגויות אנטי חברתיות שמטרתם להגביר את המשאבים שלי על חשבוננו של האחר יהיה קיים רק במידה ותחושת הזכאות תהיה גבוהה. זאת משום שבאמצעות כך האדם מסוגל להצדיק לעצמו את התנהגותו.

לצורך בחינת השערות המחקר ביצענו שני ניסויים. הניסוי הראשון היה ניסוי מתאמי הבוחן הבדלים אינדיבידואליים באמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) ולאחר

(BJW-O) ולאחר מכן בודק התנהגות בפועל באמצעות סיטואציית משחק בו ניתן לרמות ולהרוויח יותר כסף. הניסוי השני כלל תפעול של האמונה בעולם צודק ובדיקת השפעתה על הנכונות לשקר כדי לקבל משאבים לעצמי, תוך מדידת תחושת הזכאות כמשתנה מתווך.

תוצאות המחקר הראו שאדם המאמין באמונה בעולם צודק לגבי האחר (BJW-

O) יתנהג פחות בהתנהגויות אנטי חברתיות ובכלל זה ירמה פחות על מנת להשיג משאבים לעצמו על חשבון אחרים (למרות שקשר זה לא הגיע למובהקות סטטיסטית). כמו כן מראות התוצאות שככל שרמת האמונה בעולם צודק לעצמי תהיה גבוהה, כך יהיו יותר התנהגויות אנטי חברתיות על מנת להשיג משאבים, ואפילו כשהדבר יהיה על חשבון האחר. כמו כן נמצאו פערים משמעותיים בין האמונה בעולם צודק לעצמי לבין האמונה בעולם צודק לאחר שככל שהאמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) תהיה גבוהה מהאמונה בעולם צודק לאחר (BJW-O) כך תהיה לאדם יותר נטייה לרמאות, על מנת להשיג משאבים. מעבר לכך, נמצא כי לתחושת הזכאות תפקיד חשוב במידה שבה אמונה בעולם צודק לעצמי תגביר נכונות לשקר. ככל שהאדם מאמין בכך שמגיע לו יותר מאשר לאחרים, הוא יטה לרמות תחת הנחה שהעולם צודק (ופחות אם העולם נתפס כלא צודק).

תוכן עניינים

III	תקציר
VI	תוכן עניינים
VI	רשימת תרשימים
VII	רשימת נספחים
1	מבוא
2	התנהגויות אנטי חברתיות ורמאות על מנת להרוויח משאבים
5	אמונה בעולם צודק- BJW
11	תחושת הזכאות – "מגיע לי"
14	המחקר הנוכחי, מטרות והשערות
15	השערות המחקר:
16	ניסוי 1
16	שיטה
17	תוצאות
18	דיון
19	ניסוי 2
19	שיטה
20	תוצאות:
24	דיון
24	דיון כללי
25	מגבלות המחקר
26	תרומת המחקר והצעות למחקרי המשך
29	ביבליוגרפיה
43	נספחים

רשימת תרשימים

1. **גרף מספר 1-** מספר ההטלות הנכונות בהתאם לפרספקטיבת העצמי או האחר בניסוי 2
2. **גרף מספר 2-** אינטרקציה בין תחושת המגיע לי לבין פרספקטיבה בניסוי 2
3. **גרף מספר 3-** האינטראקציה בין עולם צודק לתחושת המגיע לי בניסוי 2

נספח מספר 1

שאלון אמונה בעולם צודק (Lipkus, Dalbert, & Siegler, 1996) לקוח
מתוך Sutton, & Douglas (2005)

נספח מספר 2

שאלון תחושת זכאות "מגיע לי" (Campbell et al., 2004)

מבוא

ההתנהגות האנושית כלפי הזולת מתחלקת באופן גס לשני סוגים של התנהגויות: התנהגות פרו חברתית, שהיא כל פעולה רצונית המיועדת לטובת הזולת, והתנהגות אנטי חברתית או פוגענית שהיא כל התנהגות המכוונת לפגוע או להזיק לאדם אחר, (Baron, & Byrne, 1994).

התנהגויות הפרו חברתיות וההתנהגויות האנטי חברתיות, אומנם שונות במהותן, אך דומות במאפיינים רבים, ולעיתים שתי צורות ההתנהגות אלו משקפות השפעה של גורם משותף, שכל קצה שלו יכול להניע את האדם לעבר אחת מהתנהגויות אלו. חלק מהגורמים העשויים לשחק תפקיד בהתנהגות של האדם יכולים לנבוע מהאמונות ועמדות שיש לו על העולם, אותם גיבש במהלך החיים על מנת להתמודד בצורה טובה יותר עם אירועי החיים שעבר. עמדות ואמונות אלו, בין היתר, הם אלו הגורמות לו להתנהג בהתנהגות פוגענית כלפי האחר.

מטרת המחקר הנוכחי היא להעמיק את ההבנה כיצד האמונה בעולם צודק (BJW) משחקת תפקיד במוטיבציה להתנהג באופן אנטי חברתי על מנת להשיג משאבים נוספים לעצמי, על חשבון האחר. באופן ספציפי נבחן את הקשר בין אמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) לעומת האמונה בעולם צודק לאחר (BJW-O) לבין ההתנהגות האנטי חברתית המתבטאת במרמה על מנת להשיג משאבים. אומנם מספר מחקרים בעשור האחרון מציעים כי אנשים בעלי אמונה גדולה יותר בעולם צודק לעצמי (BJW-S), יטו להתנהג פחות באופן פוגעני או אנטי חברתי ואילו אנשים בעלי אמונה גדולה יותר בעולם צודק לאחר (BJW-O) יטו לתפוס את האחר כאחראי לצרותיו ולפיכך הם יטו לעזור פחות לאחר בצרה, תוך הצדקת מצבו. אך השפעת שני המבנים הללו (אמונה בעולם צודק לעצמי לעומת לאחר) על התנהגות אנטי חברתית טרם נבדקה בספרות באופן ישיר, ובעיקר לא באמצעות מערך מחקר מוניפולציוני המאפשר להסיק על קשרים סיבתיים.

לפיכך, מטרת המחקר הנוכחי היא להשלים פער זה בספרות ולבחון את הקשרים הללו הן כמשתנים אינדיבידואליים, הן ע"י תפעול. בנוסף, המחקר הנוכחי יתייחס למשתנה חשוב נוסף שעשוי לשחק תפקיד בהבנת הקשר בין האמונה בעולם צודק לבין התנהגות של

רמייה לטובת העצמי והוא "תחושת הזכאות" המתבטאת בכך שהאדם מרגיש שתמיד "מגיע לו" יותר מאשר לאחרים. המחקר יציע כי "תחושת הזכאות" מתווכת את הקשר שבין האמונה בעולם צודק (BJW) להתנהגויות רמאות ומרמה, וזאת מכיוון שידוע ממחקרים קודמים שהאדם צריך להצדיק את מעשיו בבואו לרמות, ואילו האנשים המאופיינים בדירוג גבוה בסולם הזכאות נוטים לרמות על מנת לקבל משאבים נוספים מהסביבה גם אם מדובר על חשבון אחרים, (Schurr, & Ritov, 2016).

סקירת ספרות

התנהגויות אנטי חברתיות ורמאות על מנת להרוויח משאבים

ההגדרה של ההתנהגות האנטי חברתית המקובלת במחקר היא של Loeber (1985), שמציע שההתנהגויות האנטי חברתיות הן אלו שגורמות נזק פיזי או נפשי לאחר או לרכושו והתנהגות זו יכולה להיות מלווה בעבירה על חוקים פלילים ויכולה להיות ללא מעבר על חוקים בצורה גלויה, וללא אופי פלילי, לפיכך הגדרה זו כוללת גם את ההתנהגויות התוקפניות וגם את ההתנהגויות של מרמה ורמאות. קיימים מניעים רבים להתנהגויות האנטי חברתיות, כמו גם להימנעות מהתנהגויות אלו. חלק מהמניעים נובעים ממאפייני המצב. וחלקם נובעים מהמאפיינים האישיים של האדם.

בין הגורמים המצביים המשפיעים על התנהגות האנטי חברתית ניתן למנות מצבים בהם ההבדלים האינדיבידואליים מטשטשים כמו תחת מדים קולקטיבים או בזמן חשיכה בהם ההתנהגות אנטי חברתית עשויה להתגבר (Prentice-Dunn, & Rogers, 1983). בנוסף, קיומם של רמזים לאלימות בסביבה (חפצי כמו אלות, רובים וכדו') מגבירה גם היא את ההתנהגות האנטי חברתית (Josephson, 1987). וכן, יחסי חברות או קרבה עם אנשים המזלזלים בנורמות החוק או מפרים אותו לעיתים קרובות גורמת לעלייה בהתנהגות אנטי חברתית כפי שנמצא במחקרם של Berndt, Hawkins and Jiao (1999), שבחן מתבגרים בבית הספר. ובהקשר הזה חשיפה מוגברת לאלימות או להתנהגויות אנטי חברתיות או מעשים פליליים במדיה נמצאה בקורלציה עם עלייה משמעותית בהתנהגות האנטי חברתית של היחיד במטא אנליזה רחבה שערך Anderson (2004).

מלבד גורמים מצביים, במחקרים רבים נמצאו גם גורמים אישיים המשפיעים על ההתנהגות האנטי חברתית (חשוב לציין כי לא מדובר באנשים בעלי אישיות אנטי סוציאלית ושאר הפרעות נפשיות, אלא באנשים בריאים בעלי נטיות אנטי חברתיות גבוהות מאחרים, נטיות המתבטאות במעשי מרמה וכדומה), כמו תחרותיות רבה במיוחד, נטייה לכעוס יתר מן הרגיל, ופחות עמידות ללחץ, (Baron, Russell, & Arms, 1985;) נטייה לכעוס יתר מן הרגיל, ופחות עמידות ללחץ, (Berman, Gladue & Taylor, 1993; Strube, Turner, Cerro, Stevens, & Hinchey, 1984). כמו כן אנשים המאופיינים בריסון עצמי נמוך (Jensen et al., 2002) ובשליטה עצמית נמוכה (Bolin et al., 2004) נוטים יותר להתנהג באופן אנטי חברתי. בנוסף, במחקרם של Shaw et al., (1995) נמצא קשר מובהק בין דפוסי התקשרות אם-ילד לקווים להתנהגויות אנטי חברתיות, קשר שהתבטא בעיקר בדפוסי התקשרות לא בטוחה. אומנם ממצא זה נמצא קשור באופן מובהק רק כאשר היה מדובר במשפחות במעמד סוציו-אקונומי נמוך, אך הסתייגות זו יכולה להיות מוסברת על ידי היפותזת הטיפול של Dishion and Bullock (2002) לפיה תשומת הלב החיובית של ההורים, המושקעות הרגשית, וההתנהלות ההתנהגותית והחינוכיות בהתפתחות הילד מפצות על הסיכון מההתקשרות שאינה בטוחה (Dodge, Coie, & Lynam, 2006).

כמו כן, במספר מחקרים נמצאה הנטייה להתנהג בהתנהגות אנטי חברתית כקשורה לקשיים תפקודיים קוגניטיביים המתבטאים בקושי בהבנה של רצף התנהגות, או של רצף סיבה ותוצאה (Lueger, & Gill, 1990, Brickman et al., 1984), וכן בקשיים בקידוד ואחסון מידע בזיכרון לטווח הקצר, וקושי בתפקודים ניהוליים (Séguin, Nagin,) (Assaad, & Tremblay, 2004). קשיים אלו יכולים להסביר את הנטייה להתנהגות אנטי חברתית וכן את ההתנהגות התוקפנית כקושי בהבנה והכלה של סיטואציות חברתיות מורכבות יותר ושל הסיבות מדוע כחברה מתוקנת חשוב לשמור על סדר ועל יושר חברתי. ובהקשר הזה כדאי לציין גם את תאוריית העיבוד החברתי של Dodge (1986), הטוענת שמקור ההתנהגויות האנטי חברתיות נעוצה בחוסר הבנה של הסיטואציה החברתית, הרמזים החברתיים, ודרכי הפעולה שגורמים לאדם להתנהג בצורה אנטי חברתית ואף תוקפנית כדרך התמודדות, וגוררת בעקבותיה תגובות מעגליות שליליות.

הרמאות או הנטייה לשקר על מנת להשיג רווח חומרי על חשבון האחר היא אחת מההתנהגויות המצויות ביותר בין שאר התנהגויות האנטי חברתיות, והיא תופעה הרסנית ורווחת הקיימת בכל חברה, (Amir, Kogut, & Bereby-Meyer, 2016). כך לדוגמה במחקרים שנערכו על סטודנטים, אחוז הסטודנטים שדווחו על מרמה על מנת

להשיג ציונים, ולהשלים את החובות האקדמאיות נע בין שני שלישי (Stern, & Havlice, 1986), ל-80% בתקופה מאוחרת יותר (Robinson et al., 2004), כמו כן בנטייה לרמאות לא נמצאו הבדלים מובהקים על פי כל המשתנים הדמוגרפיים. וקיימים רק הבדלים מזעריים ביחס למשתנים כמו מגדר, מגזר ומוצא אתני (McCabe et al., 2001), וכן קיימת בכל התרבויות ללא הבדלים משמעותיים (Chang et al., 2003).

מאפייני האישיות של אדם עם נטייה לרמות על מנת להשיג משאבים מרובים דומים למאפיינים של יתר ההתנהגויות האנטי חברתיות שהוזכרו קודם. ובנוסף ידוע כי אלו אנשים בעלי נטיית יתר לרצות את האחרים, או ככאלו שיעשו מאמצים מרובים על מנת לזכות באישור חברתי (Marlowe, & Crown, 1964). כמו כן נמצא כי אנשים הנוטים לרמאות מנוכרים יותר לאחרים (Newhouse, 1982), פחות עצמאיים בדרכי המחשבה שלהם, וכן יותר מופנמים (Campbell, 1933). בנוסף, אנשים אלו מתוארים כאנשים בעלי נטייה אימפולסיבית וכאלו שפועלים ללא מחשבה מוקדמת. יתרה מזאת נמצא כי אנשים אלו מאופיינים באופי שתלטני ועם זאת, כאמור, הם מעריכים את מעשיהם יותר על בסיס הערכה חיצונית ופחות בעזרת נורמות פנימיות משלהם (Kelly, & Worell, 1978). מאפיינים נוספים שנמצאו בקורלציה מובהקת עם התנהגות אנטי חברתית בכלל ועם רמאות בפרט הם יכולות קוגניטיביות נמוכות (בהנמכות שנמצאו במבחני IQ מבחנים פסיכומטריים ושאר מבחני כישורים) אצל תלמידים וסטודנטים (Paulhus, Nathanson, & Williams, 2005), וכן יכולות שפתיות מונמכות וקשיים באוצר מילים (Dery et al., 2003, Dionne et al., 1999, נתון זה התבטא בעיקר במחקרים על מרמה על מנת להשיג ציונים טובים יותר אצל סטודנטים, להישגים אקדמאיים נמוכים ולקשיים לימודיים (Lynam et al., 1993).

בהקשר זה, חשוב לציין, שאומנם רמאות, ואפילו רמאות על מנת להשיג משאבים נוספים, נתפסת כמאפיין חמור פחות מאשר שאר ההתנהגויות האנטי חברתיות, וכיותר מקובלת בחברה נורמטיבית, אולי כי לעיתים נתפסת כפעילות ללא אופי פלילי, ולפיכך שיעור האנשים המדווחים על האפשרות שירמו גבוה למדי ואף הסלים במשך השנים (Davis et al., 1992) אולם כפי ההגדרה שמציעים Gottfredson and Hirschi (1990) כל מעשי ההונאה, שבהם כלולים קשת רחבה של מעשים הסוטים מדרך הישר על מנת להשיג משאבים היינם התוצאה של שליטה עצמית נמוכה, ולדעתם אדם המתנהג בדרכי מרמה, מתנהג כעבריין הנוטה להתמקד בצרכים המיידים שלו, בלי לחשוב על ההשלכות לטווח

ארוך של המעשים שלו לעצמו או לאחרים. ובהקשר זה חשובים ממצאי המחקר של Jensen et al., (2002) שהוכיחו שאפילו מעשי רמאות בבית הספר, ובאוניברסיטה, שכללו רמאות שנועדה כביכול רק על מנת להשיג ציונים טובים יותר ולהשלים את החובות האקדמאים יש קשר מובהק עם מעשי גניבה בכל האופנים, בגידה בבני זוג, שימוש באלכוהול ותקיפה פיזית. כך שלפי האמור רמאות היינה התנהגות מייצגת של ההתנהגויות האנטי חברתיות.

ואומנם, למרות שכפי האמור, רמאות היא תופעה נרחבת ואף מסלימה עם השנים, עדיין לא בכל המקרים בהם יש לאדם אפשרות להרוויח על ידי רמאות הוא יעשה זאת, אלא אך ורק במקרים בהם הוא יוכל לשמור על הדימוי החיובי של עצמו בעיני עצמו, ועל התפיסה שהוא אדם ישר (Mazar, Amir, & Ariely., 2008), עם זאת כאשר הוא מוצא לעצמו הסבר המניח את דעתו לגבי ההתנהגות שלו, במקרה כזה סביר להניח שהוא יוכל לרמות על חשבונם של האחרים ולהרוויח מכך (Shalvi, et al., 2011), לפיכך על מנת שהאדם יתנהג בהתנהגויות של מרמה ורמאות חשוב שימצא לעצמו דרך מניחה את הדעת להצדיק את התנהגותו מבלי לפגוע בדימוי העצמי כאשר ישר.

בין המאפיינים האישיים העשויים להיות קשורים להתנהגות אנטי חברתית, ניתן גם להתייחס לערכים ולאמונות של האדם בכלל ולאמונה בעולם צודק בפרט כפי שיפורט בהמשך.

אמונה בעולם צודק - BJW

אמונה בעולם צודק (Lerner, 1965) היא אמונה שמחזיק האדם לפיה קיים קשר ישיר בין התנהגותו לבין התוצאות שהוא יקבל (כלומר יקבל תגמולים עבור מעשים טובים ועונשים עבור מעשים רעים). בעלי אמונה זו מאמינים שהם חיים בעולם בו האנשים בדרך כלל מקבלים את מה שמגיע להם לפי מעשיהם. אמונה זו מאפשרת לאדם להתמודד עם הסביבה החברתית שלו, (Hafer, & Correy, 1999) תוך שמירה והגברת התפיסה העצמית לפיה העולם הוא מקום יציב מסודר ובעיקר צפוי. אמונה זו מסייעת לאדם להתמודד עם עוולות, ועם תוצאות לא מוצדקות שקורות לאנשים מסביבו והיא משרתת פונקציות אדפטיביות חשובות המונעות ממנו להתפרק לנוכח על אי צדק או עוולה הקוראת מסביבו, והפרט האוחז באמונה זו ייטה להיאחז בה ולא לוותר עליה. לפיכך, ראיות המצביעות על

כך שהעולם אינו צודק עלולות להטריד מאוד אנשים בעלי אמונה חזקה בעולם צודק והם יעשו מאמצים למצוא להם פתרון מתאים (Lerner, & Miller, 1978).

המוטיבציה שגורמת לאדם להחזיק בצורה חזקה באמונה זו, היא תחושת השליטה האישית שאמונה זו מקנה לו על גורלו, המסייעת לו להתמודד עם מציאות קשה שהוא עלול לפגוש בעולם והיא נובעת מכך שהאדם מאמין שהוא טוב ביסודו, ולכן הוא אינו ראוי לתוצאות שליליות (Furnham, 2003). יתרה מזאת, לפי Lerner (1974), האמונה בעולם צודק מתגבשת כחלק מהתהליך ההתפתחותי בו הילדים מתקדמים מהשלב שבו מה שמניע אותם הוא "עיקרון העונג" (שלב שבו הילד מחפש עונג מידי), לעבר השלב שבו מה שמניע אותם הוא "עקרון המציאות" (שלב שבו הילד מצליח לדחות סיפוקים מידיים על מנת להשיג מטרות בעתיד הרחוק יותר). לפי Lerner, על מנת לעבור משלב אחד למשנהו הילד עושה "חוזה אישי" עם עצמו, שבו הוא דוחה סיפוקים על מנת להשיג תגמולים גדולים יותר מאוחר יותר. משתמע מכך כי הילד חייב להאמין שהוא יקבל את התוצאות שמגיעות לו, ולפיכך הוא מונע להאמין שגם אחרים מקבלים את מה שמגיעים להם. כי בסופו של דבר, אם אנשים אחרים לא מקבלים את מה שמגיעים להם, אז אני גם עלול שלא לקבל את המגיע לי, אפשרות העשויה להיות מאוד מאיימת עבור הילד.

החשיבות של תהליכי השוואה חברתיים בחשיבה על אמונה בעולם צודק, חשובה מאוד, בין היתר בשל העמימות הרבה הקיימת לגבי מה שמגיע לאדם במקרים רבים. ולכן במצבים חברתיים שבהם קיימת עמימות, אנשים פונים להשוות לאחרים על מנת לקבל מידע רלוונטי על איזה תוצאות הם יכולים לקבל, או איזה תוצאות אפשר לקבל (Festinger, 1954, Pettigrew, 1967), לפיכך, כאשר אדם המחזיק ברמה גבוהה של אמונה בעולם צודק נתקל בסבל, בלי שיש לו דרך להצדיק או להסביר את מקורו, עלול הדבר לגרום לו למצוקה רבה ולערער את אמונתו. לכן האדם יחפש דרך לשפר את הרגשתו ולתחזק את האמונה. ולפיכך במקרים רבים הוא עשוי לפעול כדי לתקן עוול שנגרם למישהו אחר, או לסייע לקורבן הנמצא בצרה. יחד עם זאת, פעמים רבות יש קושי בתיקון המצב וגם הגשת עזרה לא תפתור את בעיית הקורבן. במקרים כאלו האדם עשוי לגבש דעה שלילית על האחר הנמצא בצרה ולמצוא דרך להצדיק את מצבו "מדוע זה מגיע לך" (Bierhoff, Klein, and Kramp, 1991; Huston, Ruggiero, Conner, and Geis, 1981; Lerner, and Simmons, 1966; Zuckerman, 1975).

Rubin and Peplau (1973) הציעו את ההצעה הסבירה כי קיימת שונות בין האנשים בעוצמה של האמונות שלהם בעולם הצודק, ועל מנת למדוד את ההבדלים הללו בין

האנשים השונים, פיתחו את סולם האמונה בעולם הצודק אכן, במחקרים שנערכו החל מאמצע שנות ה-70 נמצאו מספר תכונות הקשורות לרמת האמונה בעולם צודק של הפרט, התכונות שנמצאו במתאם גבוה הם, היכולת לדחות סיפוקים, והיכולת לבחון מציאות ראוי, כמו כן אמונה זו נמצאה קשורה לסגנון חשיבה המאופיינת ברמת בקרה פנימית ועמוקה שיש לאדם על מעשיו ועל מעשי אחרים (Rubin, & Peplau, 1975). בנוסף מספר מאפייני אישיות נמצאו במתאם גבוה עם רמת האמונה בעולם צודק, כמו אנשים שמזוהים עם דפוסי אישיות סמכותנית (Rubin, & Peplau, 1973), או אנשים שמזוהים עם מידה נמוכה של אמון באחרים (Zuckerman, & Gerbasi, 1977). בנוסף קיים קשר בין אמונה בעולם צודק למצב רוח חיובי (Lerner, & Bulman, & Wortman, 1977; Somers, 1992), ובין האמונה בעולם צודק לרמת הערכה עצמית שיש לאדם (Dalbert, 1999). כמו כן נמצא שאנשים המאמינים באמונה בעולם צודק יבטאו תחושה חזקה יותר של שליטה אישית (Clayton, 1992; Furnham, & Karani, 1985), יחוו פחות רגשות דכדוך ודיכאון (Ritter, Benson, & Synder, 1990), ויחוו תחושת בדידות לעיתים פחות קרובות (Jones, Freemon, & Goswick, 1981), בעלי אמונה חזקה בעולם צודק הם אופטימיים יותר, ורואים את העולם כטוב יותר (Fleming, & Scott Spooner, 1985; Jensen et al., 1999; Littrell, & Beck, 1999), וכן דיווחו על פחות קשיי שינה והירדמות (Jensen et al., 1998).

במחקרי עבר שנערכו על האמונה בעולם צודק (BJW) נעשתה התמקדות בעיקר בחקירה של התופעה כתופעה חברתית בתחומים של התנהגות אלטרואיסטית, שיוון חברתי וכדו' (Furnham, & Procter, 1989), אולם לדברי Lerner (1980) ראוי לבחון אותה גם על התנהגות הפרט בפועל ואיך מאפיינים אלו תורמים להסבר התנהגותו הנצפית, ואכן, מחקרים רבים בחנו את השערת האמונה בעולם צודק מנקודת מבטו של היחיד ואיך אמונה זו משפיעה על התנהגותו בפועל ועל מה שיבחר לעשות (Hafer, & Correy, 1999; Hafer, & Olson, 1989; 1993).

במספר מחקרים מוקדמים שנערכו נמצא כי ציון גבוה בסולם BJW גורם להתנהגויות אלטרואיסטיות או אנטי חברתיות במקרים מסוימים ולהתנהגויות חברתיות במקרים אחרים, כך למשל נמצא כי אנשים שהתערבו לעזרת קורבנות תאונת דרכים היו אנשים עם ציון גבוה בBJW. וכן נמצא כי אנשים בעלי BJW גבוה יותר היו מוכנים יותר לעזור לזולת, כולל התנדבות לסייע כנבדקים בניסוי או לסייע לעמית עיוור, (Bierhoff, 1991), וכן נמצא כי שאנשים בעלי אמונה גבוהה

בעולם צודק היו פחות מעורבים במעשי אלימות ופגיעה באחר, (Huston, Ruggiero,)
Conner, & Geis, 1981). לעומת זאת, מנגד נמצאו קשרים חיובים בין אמונה בעולם
צודק (BJW) לעמדות שליליות כלפי האחר, או לדעות גזעניות ופוגעניות כלפי קבוצות
מיעוט, או כלפי אנשים בעלי מאפיינים של פגיעות, כגון עניים (Begue, &
Bastounis, 2003; Campbell, Carr, & MacLachlan, 2001; Furnham, & Gunter,
1984; Harper, Wagstaff, Newton, & Harrison, 1990; Montada, 1998; Reichle,
Guzewicz, &), (Schneider, & Montada, 1998), עמדות שליליות כלפי חסרי בית, (&
Takooshian, 1992), מובטלים (Mohiyeddini, & Montada, 1998), וחולי איידס
(Connors, & Heaven, 1990), כמו כן נמצא קשר חיובי בין רמת הBJW לבין חשיבה
סטראוטיפית שלילית כלפי מבוגרים וקשישים, (Weigel, & Howes, 1985; Lipkus, &)
(Siegler, 1993; MacLean, & Chown, 1988).

הפירוש שמוצע לעמדות סותרות אלו הוא שכאשר אדם המחזיק באמונה זו רואה את
הזולת סובל, מבלי שעשה דבר המצדיק את סבלו, הדבר מעמיד בספק את התפיסה
הבסיסית שלו שיש צדק בעולם ושאנשים מקבלים את המגיע להם. על מנת לשמר אמונה
זו, האדם מחפש דרך שבה ניתן לייחס את האחריות למצב לאדם הסובל, ובכך משמר את
האמונה שלו (Ryan, 1976; Jost, & Banaji, 1994). פירוש זה עולה בקנה אחד עם
תוצאות מחקרם של Turner et al. (1999), שבו נבחנו תגובותיהן של אנשים לבקשה
לעזרה לחולה, ונמצא שכאשר היה מדובר במקרה שבו אין יכולת להטיל את אחריות
לחולה, לכאורה, על מחלתו, אנשים בעלי BJW גבוהה ואילו לעזור יותר ואילו כאשר
החולה ניתן לייחס את האחריות למחלה לחולה והוא נתפש כ"אשם" בה נבדקים עם
אמונה חזקה בעולם צודק עזרו פחות.

דרך אחרת להסביר את הממצאים הסותרים באשר לקשר בין אמונה בעולם צודק לבין
הנכונות להתנהגות פרו חברתית או אנטי חברתית טמונה במבנה התיאורטי של המושג
ובאופן מדידתו. השאלון המקורי שמדד את רמת האמונה בעולם צודק אצל הפרט, כלל
התייחסות גלובלית לכל מרכיבי האמונה בעולם צודק. כלומר השאלון בחן עד כמה האדם
מאמין שהעולם מתנהג בצורה הוגנת ומה שקורה לאנשים (כולל לעצמו) הוא כפי המגיע
להם מתוך מעשיהם. (Rubin, & Peplau, 1975). אולם מאוחר יותר Lipkus, Dalbert,
and Siegler (1996) הציעו לקיים את האבחנה בין שני מרכיבים שונים של האמונה
בעולם צודק, הראשון הוא אמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S), המתייחס למידה בה
האדם תופס את העולם כצודק עבור עצמו, כלומר התוצאות החיוביות או השליליות

למעשיו החיובים או השלילים, ואילו המרכיב השני הוא האמונה בעולם צודק לאחר (BJW-O) המתייחס למידה בה האדם תופס את העולם כצודק עבור האחרים, כלומר את התוצאות החיוביות או השליליות עבור המעשים החיובים או השלילים של האחרים.

ואכן, במחקרים שנעשו לאחר חלוקה זו, נמצא כי אבחנה זו חשובה ותורמת להבנת ההתנהגות של הפרט המחזיק באמונה זו. למשל, נמצא כי קיים מתאם חיובי בין BJW-S לבין שביעות רצון מהחיים, ותחושת רווחה אישית (Lipkus, Dalbert, and Siegler, 1996), ותפיסה של חיים משמעותיים (Bègue et al., 2008), וכן מתאם חיובי בין BJW-S לבין הנכונות לעזור לאחר ולהתנהגות פרו חברתית, (Begue, and Bastounis, 2003;) (Bègue, Charmoillaux, Cochet, Cury, & De Suremain, 2008). ואילו, מנגד סולם BJW-On נמצא במתאם חיובי דווקא עם עמדות הכוללות כעס, אשמה וביקורת כלפי הנזקקים לעזרה, וכלפי קבוצות הנמצאות בעמדת פגיעות וכן מתאם שלילי בין BJW-O לבין עזרה לזולת (Bègue et al., 2008). כמו כן במחקר נוסף של Begue, and Bastounis (2003), שבו נחקר הקשר בין האמונה בעולם צודק לבין עמדות כלפי קשישים ועניים נמצא כי הקשר החיובי שנמצא וכבר נסקר במחקרים קודמים, בין האמונה בעולם צודק לבין העמדות השליליות כלפי אוכלוסיות אלו נובע מחלק ה-BJW-On בתוך האמונה בעולם צודק ולא מ-BJW-S.

ממצאים אלו תואמים את ההשערה לפיה בעלי אמונה גבוהה בעולם צודק לאחרים (BJW-O), כאשר יפגשו בעוול או במסכנות של הזולת, ייטו להאשים את הזולת במצבו על מנת לשמר את האמונה שלהם אודות הסדר בעולם. ובכך יצמצמו את הפגיעה באמונתם. לפיכך בעלי אמונה גבוהה בעולם צודק לאחרים ייטו להגיש פחות עזרה לאחרים, ובמקום זאת ייטו למצוא סיבות ולהתנהג בצורה שיפוטית ואף סטראוטיפית וגזענית על מנת להצדיק את סבלם.

לאור כל זאת, קוגוט (Kogut, 2011) מציעה מודל לפיו האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) תגביר עזרה לאחרים (מתוך התפיסה הנובעת מאמונה זו, לפיה העשייה החיובית, ובכללה העזרה לאחר, תזכה בתגמולים ובתוצאות חיוביות בעתיד). בעוד שהאמונה בעולם צודק לאחרים (BJW-O) תפחית עזרה (והתנהגות זו תהיה בולטת בעיקר במקרים בהם ניתן להאשים את הקורבן במצבו). וכן תגביר את ההתנהגות האנטי חברתית.

אומנם, במחקרים שנסקרו, נבדק הקשר בין העמדות של האדם לבין מידת האמונה בעולם צודק בה הוא מחזיק, אולם מעטים בלבד הם המחקרים שבדקו באופן אמפירי ובעזרת שימוש במניפולציה את הקשר בין האמונה בעולם צודק לבין ההתנהגות בפועל של האדם, ולא רק העמדות עליהן הוא מצהיר. אחד מן המחקרים הללו, הוא המחקר של Bègue et al (2008) שבו הנסיינים פנו ברחוב לאנשים שתרמו לעומת האנשים שלא תרמו כסף לקבצן שעמד לפנייהם כחלק ממערך המחקר. שתי הקבוצות התבקשו לענות על השאלון של ליפקוס (Lipkus et al., 1996), המבחין בין אמונה בעולם צודק לעצמי לבין האמונה בעולם צודק לאחרים. והתוצאות הראו כי ככל שהנבדקים האמינו יותר ב-BJW-O הם תרמו פחות, ולעומת זאת בקרב התורמים, מדד ה-BJW-S היה גבוה יותר. במחקר נוסף שבו נבחנה ההתנהגות פרו חברתית, הנבדקים קיבלו סכום כסף ונשאלו האם הם מעוניינים להקצות ממנו לעמותה המסייעת לקורבנות תוקפנות ואלימות. התוצאות הראו שגם כאשר נלקחו בחשבון מספר משתנים נוספים כמו גיל, מין, רמת השכלה, ומאפייני מצב רוח כדוגמת דיכאון וכדו', עדיין ב-JW-S ניבא את גובה התרומה מעבר למנבאים האחרים (Bègue, 2014).

גם מחקרים בודדים אלו שבחנו באופן אקטיבי את ההתנהגות של האדם באמצעות מחקר מניפולציוני, עסקו בהתנהגויות הפרו חברתיות של האדם, ואילו הקשר בין ההתנהגויות האנטי חברתיות של האדם לבין מידת האמונה בעולם צודק לא נבדק, לפיכך חשוב לבדוק קשר זה בצורה ניסויית, ולא מתאמית בלבד, תוך יצירת מניפולציה המתפעלת מצב שבהם יכול להתבטא התנהגויות אנטי חברתית, והקשר בינו לבין האמונה בעולם צודק. במחקרים קודמים שנסקרו אודות האמונה בעולם צודק, בולטים הקשרים החיוביים בין האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) לבין ההתנהגויות הפרו חברתיות, והקשרים השליליים עם ההתנהגויות האנטי חברתיות, ואילו המחקר הנוכחי מציע דווקא קשר חיובי בין האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) לבין התנהגויות אנטי חברתיות. השערתנו עוסקת במצבים בהם ההתנהגות האנטי חברתית מיועדות להגברת המשאבים לטובת העצמי. במצבים כאלו, אנו משערים כי אנשים בעלי אמונה בעולם צודק המרגישים כי "מגיע להם" יותר מאשר לאחרים, יטו לרמות לטובת עצמם, על חשבון אחרים.

תחושת הזכאות – "מגיע לי"

המושגים זכאות, או "תחושת המגיע לי" בתפיסה של האדם את העולם, הינם מבנים מרכזיים בתאוריות הפסיכולוגיות של הצדק החברתי (Walster, 1965, Adams, 1978, Walster, & Berscheid, 1978), על פי תיאוריות אלו, רוב האנשים בעולם מרגישים מרומים כאשר הם אינם מקבלים את התוצאות המתאימות שהם מרגישים שהיו זכאים לקבל (Davis, 1959, Crosby, 1982), לרנר (1978), כותב שהצורך בזכאות הוא מרכיב פסיכולוגי חיוני במשפחה השלמה של האירועים האנושיים הקשורים לצדק החברתי. לדבריו, (1987) תחושת הזכאות נובעת ממקום של קוגניציה יחד עם שיקולים רגשיים ומוטיבציוניים בנוגע ליחסים שבין האדם לתוצאות שאותם הוא מקבל מהסביבה. המרכיב הקוגניטיבי של תחושת הזכאות, או תחושת המגיע לי, היא, אמירה, שלעיתים קרובות מתבטאת ללא מילים, שלאדם, או לפחות לאדם מסוים, מגיעות תוצאות מכוח מי שהוא או מה שהוא עשה. ולכן, אם אדם ממלא אחר תנאים מסוימים מוקדמים, הוא ירגיש זכאי לתוצאות מסוימות. לרנר (1987) מוסיף שבעקבות תחושה זו נוצרים אצל האדם רגשות והשלכות התנהגותיות ולכן האדם עלול להיות עצוב או מתוסכל במידה והוא לא יקבל את מה שמגיע לו. כמו כן, לעיתים בעקבות כך אנשים מסוימים יכולים לחוות רגשות קשים כמו כעס וכדו'. רגשות שעלולים להניע אותם לפעולה למען השבת תחושת הזכאות (Shaver, Schwartz, Kirson, & O'Connor, 1987).

בהקשר זה, חשוב לציין כי תחושת הזכאות, או תחושת המגיע לי, היא תכונה פסיכולוגית יציבה ומתמשכת לאורך זמן ובסיטואציות שונות, התחושה שאני זכאי/מגיע לי יותר מאחרים, היא תכונה שמתבטאת גם במחשבות על כך וגם בדרישות של האדם בפועל, (Campbell, Bonacci, Shelton, Exline, & Bushman, 2004). ותחושה זו אינה מתייחסת בדרך כלל למה שאני זכאי כחוק ובצדק, כמו למשל "אני זכאי לקבל שירות כי אני לקוח...", או "אני זכאי לקבל ביטחון כי אני אזרח...", אלא מתייחסת יותר לחוויה שהאדם חווה שבה הוא ראוי ליותר מהאחרים כתוצאה מחוזה חברתי שבו הוא יצר לעצמו סדר עדיפויות הממקם את עצמו מעל לאחרים. כלומר "אני זכאי לקבל שירות, לא רק בגלל שאני לקוח, או בגלל ששילמתי, אלא כי מגיע לי, לי, יותר מאחר..." וכדו' (Campbell et al., 2004).

אומנם, התחושה בבסיסה היא אוניברסלית, וקיימת אצל כל אדם כאשר מגיע לו באמת, אולם קיימת שונות בתפיסה של אנשים שונים ביחס למה שהם מצפים שמגיע להם

מהעולם, ובפרט כאשר מדובר בתחושת המגיע לי, שכאמור, אינה מתבטאת דווקא בהקשרים שבהם האדם באמת זכאי. ניתן לדרג את ציפיות האנשים לזכאות יתר בהתאם למידה שבה הם מרגישים כי "מגיע להם" יותר מאשר לאחרים (Lerner, 1991, Major, 1994). דירוג כזה נובע מהתאוריה שמקור ההבדלים בין אנשים בתחושת הזכאות נובע מתוך גישה מוטעית שיש לאדם על עצמו ועל העולם, ומתוך מנגנוני ההגנה שהוא משתמש בהם, ולפיכך טיפוס האישיות המאופיין בתחושת זכאות מוגברת עלול להיות מרוכז בעצמו במקום לנוע לעבר האחר. מה שיגרום לו לצפות בכל עת לכך שמגיע לו לקבל יותר מהאחרים בלי להתחשב שגם להם מגיע חלק הוגן (Ansbacher, & Ansbacher, 1956).

כאמור, קיימת שונות במידת הזכאות של האדם לגבי עצמו, ובמחקרים קודמים זוהו מספר גורמים המבדילים בין האנשים במידת תחושת המגיע לי, חלק מהם נובעים מנורמות סביבתיות לגבי צדק, או לגבי חלוקת המשאבים, וחלק מגורמים נובעים מהבדלים בין אישיים (Major, 1994). למשל, נמצא שדירוג גבוה בתחושת הזכאות קשור לתכונה של ייחוס עצמי גבוה (Cook, Crosby, & Henniga 1977), כך שאנשים שלוקחים אחריות גבוהה יותר על המעשים שלהם, יטו לחוש בתחושת המגיע לי יותר מאחרים. בנוסף במספר מחקרים נמצאו הבדלים אלו קשורים לסגנונות אישיות כמו אישיות נרקיסיסטית (Raskin & Hall, 1981), או לאחריות חברתית פחותה (P. J. Watson & Morris, 1991), הנובעת מתוך המקום שהאדם מרגיש שמגיע לו יותר מהאחרים בעולם. כמו כן אנשים אלו דווחו כילדים שנטו לעשות יותר עבירות מוסריות (Gollwitzer, Schmitt, Schalke, Maes, & Baer, 2005), כמו כן, במחקרים אחרים, נמצא קשר בין דירוג גבוה בתחושת המגיע לי לבין חמדנות, חוסר אמפתיה, אנכיות וחוסר כבוד (Campbell, Bonacci, Shelton, Exline, & Bushma, 2004).

לעיתים הסיבה שהאדם יחוש בתחושת הזכאות באופן מוגבר נובעת מתוך העבר שלו, במידה ועברו של האדם כולל פגיעה, הגורמת לו לחפש ביתר שאת את התיקון לפגיעה ומתוך כך ירגיש שמגיע לו יותר מאחרים. ממצא זה עולה מתוך מחקרים שמצאו שנשים שעברו התעללות מינית נטו פחות לעזור לאחרים בגלל התחושה שהם כבר שילמו את חובן לחברה בעצם ההתעללות (McMullin, Wirth, & White, 2007). כמו כן מי שקיבל במשך זמן משכורות נמוכות יחסית למה שציפה ייטה לשלם בעצמו משכורות נמוכות (Austin & Walster, 1975., Moschetti & Kues, 1978). בנוסף, סטודנטים שהיו קורבנות לפשע קמפוס, כמו גניבת אופניים, דיווחו שיותר סביר שיבצעו גם הם את אותו הפשע נגד סטודנטים אחרים בעתיד (Zitek, Jordan, Leach, & Monin, 2007), וככל

שהעוול שנגרם לאדם בעבר יהיה משמעותי יותר כך הוא יחוש שזכאותו לקבל תגמולים מהעולם גדלה יותר. ההסבר לכך הוא שכביכול אותם האנשים שחוו סבל מרגישים שכבר נתנו את חלקם בחלוקת הסבל, משל היה כמות מקסימלית של קורבנות שאדם יכול לספוג, ולפיכך כעת תחושה זו מובילה אותם להתנהג בצורה יותר אנוכית ולהשגת משאבים לטובתם, בפרט כאשר כמות המשאבים מוגבלת (Zitek, Jordan, Monin, & Leach, 2010), ובפרט כאשר העוול שנגרם להם לווה בתחושת כעס ותסכול ותחושות של חוסר אונים, (Mikula, Scherer, & Athenstaedt, 1998).

כאמור, קיימת שונות בין אישית בדירוג במידת תחושת המגיע לי שהאדם מרגיש, ושונות זו נובעת ממאפייני אישיות או מאירועי עבר. ולהבדלים אלו בין האנשים ישנם תוצאות הניכרות באופן ברור, כמו למשל הקושי של אנשים המדורגים גבוה בסולם המגיע לי להשתתף בקבוצת הנחיית הורים שמטרתה ללמד את הורים אלו אסטרטגיות התנהלות בטיפול בילדיהם, ובמחקרם של Snow, Kern, and Curlette (2001) נמצאה תחושת מגיע לי גבוהה כגורם סיכון לנשירה מהקבוצה אצל הורים הזקוקים לכך בשל התחושה שמגיע להם יותר תשומת לב מהמנחים.

ממצא זה בולט בכמה מחקרים שהוצגו על ידי Campbell et al (2004) כך במחקר אחד סטודנטים המדורגים גבוה יותר בסולם ה"מגיע לי" לקחו יותר ממתקים מקערה שנאמר להם שהיא אמורה להיות מחולקת לילדים לליל כל הקדושים. במחקר נוסף התבטאו שמגיע להם משכורות גבוהות יותר מאשר עובדים אחרים הנמצאים באותו הסטטוס. בדומה לכך, במחקר בו נבנתה מניפולציה עם אפשרות להיות תוקפני לכאורה כלפי השני, האנשים שהיו מדורגים גבוה בסולם ה"מגיע לי" התנהגו יותר בתוקפנות מאנשים שדורגו נמוך יותר בסולם ה"מגיע לי". (Campbell, Bonacci, Shelton, Exline, & Bushman, 2004).

במחקר הנוכחי, אנו מצפים שאצל אנשים המדורגים באופן גבוה בסולם המגיע לי, במידה והם מאמינים במידה גבוהה באמונה בעולם הצודק לעצמי (BJW-S) יהיו יותר תופעות של שימוש במרמה על מנת להשיג תוצאות. בדומה למסקנות המחקר של Mohiyeddini and Schmitt (1997), שבהם נבדקים שהיו מדורגים גבוה בסולם Sensitivity with regard to experiencing injustice towards oneself (סולם הבודק כמה תחושת עוול אני חווה על ידי אחרים) התייחסו לשותפיהם בצורה לא הוגנת, על ידי הפרת העקרונות של הון ושוויון בסיכויים, כאשר מדובר היה בסביבה תחרותית על מנת להשיג משאבים לטובת העצמי. וכפי שבולט יותר במחקרם של Fetchenhauer and Huang (2004) שבחנו

את התפקוד של אנשים בעלי תחושה שמגיע להם יותר מהאחרים אל מול מטלת הדיקטטור. ותוצאות המחקר מראות שאנשים המדורגים גבוה בסולם, מפתחים אסטרטגיות על מנת להשיג משאבים, והם אומנם ימחו כנגד מצבים בלתי הוגנים כאשר הם עצמם הקורבנות, אך נראה שהם אינם מוכנים לוותר על תגמולים כספיים למען מניעת המצבים האלו, וכן שנראה להם לנכון לנצל אחרים במידה וזה יהיה שימושי עבורם ויגביר להם את המשאבים מכך.

להשערתנו, בעלי אמונה בעולם צודק לעצמי יטו לקחת משאבים לעצמם במרמה, על חשבון אחרים, ככל שתחושת ה"מגיע לי" שלהם גבוהה יותר.

המחקר הנוכחי, מטרות והשערות

לאור המחקרים שמצאו מתאם חיובי בין BJW-S להתנהגות פרו חברתית ולעזרה לזולת, ומתאם חיובי בין BJW-O לעמדות אנטי חברתית, מטרת העבודה הנוכחית היא לבדוק את הקשר בין התנהגות האנטי-חברתית **בפועל** לבין האמונה בעולם צודק.

עבודה זו חשובה משום שלמרות שממצאי המחקרים שסקרנו שהוכיחו את הקשר בין BJW לעמדות חיוביות כלפי התנהגות אנטי חברתית, כמעט ולא נחקרו קשרים אלו תוך מדידת התנהגות בפועל. והמחקרים המעטים שבחנו קשרים באמצעות מניפולציה עסקו בהתנהגות פרו חברתית ולא נמצאו עבודות שבחנו את הקשר בין האמונה בעולם צודק לבין התנהגות אנטי חברתית בפועל.

המשתנים הנוספים שהוכנסו הם תחושת ה"מגיע לי" שעשויה להסביר מדוע אנשים, ובעיקר אנשים המדורגים גבוה בסולם האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) מסוגלים לשקר על מנת להשיג משאבים לעצמם, משום שכפי הנמצא במחקרים קודמים אנשים מסוגלים לשקר רק אם הם מצליחים לשמור על תחושה של שלמות עצמית (Mazar, Amir, & Ariely, 2008), והם נוטים לרמות יותר ובאופן מובהק רק כאשר הם מצליחים להצדיק לעצמם את ההתנהגות שלהם על ידי הסבר (Shalvi, et al., 2011), כמו למשל במחקרו של Davis et al. (1992) שבו הסטודנטים סיפקו סיבות רבות מדוע הם מרמים על מנת להשיג ציונים טובים יותר. כך שתחושת המגיע לי יכולה להוות הסבר (פנימי) מתאים עבור אנשים אלו, החשים שמגיע להם לקבל יותר מהעולם, ולפיכך יטו לרמות

יותר על מנת לקבל משאבים, בעיקר אם העולם צודק, ולכן הם אמורים לתחושתם, לקבל יותר.

השערות המחקר:

א. לגבי האמונה בעולם צודק לאחר (BJW-O), נצפה למצוא קשר שלילי מובהק בין תת השאלון BJW-O לבין התנהגות אנטי חברתית שככל שרמת האמונה בעולם צודק לאחר תהיה גבוהה יותר, כך יהיו פחות התנהגויות אנטי חברתיות שנועדו להגברת משאבים. השערה זו מבוססת על כך שאם העולם צודק לאחר והמשאבים שייכים לאחר, הוא כנראה זכאי להם, ואין הצדקה לקחת אותם ממנו. לעומת זאת, אם העולם אינו צודק לאחר, כנראה שלא מגיע לו את המשאבים שיש ברשותו, ולכן יש יותר הצדקה לקחת אותם ממנו.

ב. לגבי אמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S), נצפה למצוא קשר דו כיווני, מחד קשר שלילי בין BJW-S להתנהגות אנטי חברתית, שהתבטא בכך שככל שרמת האמונה בעולם צודק גבוהה יותר כך יהיו פחות התנהגויות אנטי חברתיות. (מחשש שמא תהיה תגובה למעשים). ומנגד צפוי קשר חיובי בין BJW-S להתנהגות אנטי חברתית שכן ככל שאדם מאמין שהעולם צודק לעצמו, ותפיסתו את עצמו הינה חיובית, כך הוא יאמין שמגיעים לו יותר משאבים. (השערה דו זנבית).

ג. לגבי האמונה בעולם צודק לעצמי (S-BJW), נצפה לראות קשר חיובי בין אמונה בעולם צודק לעצמי לבין התנהגויות אנטי חברתיות רק במידה ותחושת המגיע לי גבוהה.

על מנת לבחון את השערות המחקר ערכנו שני ניסויים. הניסוי הראשון הינו ניסוי מתאמי הבוחן הבדלים אינדיבידואליים באמונה בעולם צודק לעצמי ולאחרים ולאחר מכן התנהגות בפועל במשחק בו ניתן לרמות ולהרוויח יותר כסף.

הניסוי השני כולל תפעול של האמונה בעולם צודק ובדיקת השפעתה על הנכונות לשקר כדי לקבל משאבים לעצמי תוך מדידת תחושת ה"מגיע ליי" כמשתנה מתוך.

ניסוי 1

שיטה

משתתפים

בניסוי 1 השתתפו 73 סטודנטים לתואר ראשון מהמחלקה לחינוך תמורת קרדיט בקורסי מבוא. גילאי הנבדקים בניסוי נעו בין 21-28, כאשר ממוצע הגילאים היה 23.17 וסטיית התקן 1.08. כמו כן 91.8% ממשתתפי הניסוי היו נשים ו-6.8% גברים.

כלים

הניסוי התחלק לשני זמנים (זמן 1 וזמן 2).

בזמן 1 הנבדקים ענו על שאלון הבוחן את תפיסת העולם הצודק לגבי העצמי (BJW-S), ותפיסת העולם הצודק לגבי האחר (BJW-O), (Lipkus et al., 1996). ראה נספח 1.

בזמן 2 קיבלו הנבדקים קישור לניסוי אינטרנטי והם ביצעו אותו בפרטיות מוחלטת בביתם. הנבדקים התבקשו להטיל מטבע 20 פעם תוך שימוש במטבע אמיתי, או בתוכנה להטלת מטבע וירטואלית. הנבדקים ביקשו לנחש תחילה על איזה צד תיפול המטבע (עץ או פלי), לזכור את הניבוי שלהם בראש ואז להטיל את המטבע ולדווח בתוך השאלון האינטרנטי האם הניבוי היה נכון. הנבדקים תוגמלו בהתאם לדיווח שלהם על תוצאות ההטלה. שקל אחד תמורת כל ניבוי מדויק. לפיכך הם יכלו להרוויח כל סכום בין 0 – אף ניבוי נכון, ל-20 שקלים (כל הניבויים נכונים). למרות שלא ניתן לדעת ברמת הפרט האם הייתה רמיה, ההשערה היא שמכיוון שהנבדקים מטילים את המטבע באופן רנדומאלי ואין קשר בין הטלה להטלה, ממוצע ההטלות יעמוד על 10. בדרך זו נבדקה הנטייה של הנבדקים לדווח על הטלות לא נכונות בממוצע, כלומר על הנטייה להתנהג בהתנהגות אנטי חברתית על מנת להרוויח משאבים מרובים.

תוצאות

במערך מחקר זה נבדקו הקשרים בין תפיסת העולם הצודק לגבי העצמי, ותפיסת העולם הצודק לגבי האחר, לבין הנטייה לשקר על מנת להשיג משאבים מרובים, שנבדקה על ידי מספר הטלות המטבע הנכונות שדיווח כל נבדק.

בניסוי זה אומנם ממוצע מספר ההטלות הנכונות המדווח היה נמוך במעט מהמצופה, משום שבממוצע דיווחו הנבדקים על 9.23 הטלות נכונות, (עם סטיית התקן של 2.4). מספר זה אינו שונה במובהק מ-10 הממוצע הצפוי במקריות. כלומר, הנבדקים נטו לדווח דיווח ללא רמאות. יחד עם זאת, בתוך מאגר הנבדקים שביצעו את המטלה היו נבדקים שדיווחו על 15 תשובות נכונות, נתון שחורג במובהק מהצפייה הממוצעת לניבויים נכונים. לפיכך ניתן לומר שקיימת שונות בנטיית הנבדקים לרמות על מנת להשיג משאבים.

על מנת לבדוק את תפקיד האמונה בעולם צודק לעצמי ולאחר בניבוי הדיווח על מספר הניחושים הנכונים של תוצאות הטלת המטבע, נערך ניתוח רגרסיה לינארית פשוטה כאשר המשתנה המנובא הוא מספר הניחושים המדווחים, והמשתנים המנבאים הם: ממוצע 8 פריטי שאלון אודות העולם הצודק (Lipkus et al., 1996), לעצמי (BJW-S), $(\alpha = .83)$ ופריטי שאלון אודות העולם צודק לאחר (BJW-O), $(\alpha = .92)$.

מובהקות המודל: סך כל המודל קרוב למובהקות, $f(2, 63 = 2.74, p = .07)$
 $R^2 = .08$ תפקיד האמונה בעולם צודק לעצמי מובהק $p = .30, \beta = 2.23, t(=$
..029)

כלומר ככל שהאדם הנשאל מאמין יותר בעולם צודק לעצמי (BJW-S), הוא מדווח על כמות גדולה יותר של ניבויים נכונים בהטלת המטבע.

תפקיד האמונה בעולם צודק לגבי האחר לא הגיע למובהקות וכיוון הקשר שלילי כמצופה
 $t(-1.58, \beta = -21, p = .12)$.

בספרות אודות האמונה בעולם צודק ישנה התייחסות לפער בין האמונה בעולם צודק לעצמי לבין האמונה בעולם צודק לאחר כמשקפת תחושת מיטביות גבוהה (Begue, and Bastounis, 2003).

על מנת להבין האם הפער בין האמונה בעולם צודק לעצמי ולאחר מנבא את מספר הניבויים הנכונים נערכה רגרסיה לינארית פשוטה. תוצאות הרגרסיה מראות כי ככול שהעולם צודק לעצמי גבוה יותר מהאמונה בעולם צודק לאחר, ככה יש יותר דיווחים של הטלות נכונות ($t(2.11, \beta = .25 p = 0.39)$).

דיון

תוצאות ניסוי 1 נותנות תמיכה ראשונית להשערתנו כי אדם המאמין באמונה בעולם צודק לגבי האחר (BJW-O) יתנהג פחות בהתנהגויות אנטי חברתיות ובכלל זה ירמה פחות על מנת להשיג משאבים לעצמו, על חשבון אחרים, למרות שקשר זה לא הגיע למובהקות.

לעומת זאת, תוצאות ניסוי 1 מראות כי כפי ששוער, האמונה בעולם צודק לגבי העצמי (BJW-S) מעלה דיווח לטובת העצמי. ממצא זה תומך בהשערה שככל שרמת האמונה בעולם צודק גבוהה, יהיו יותר התנהגויות אנטי חברתיות על מנת להשיג משאבים, ואפילו כשהדבר יהיה על חשבון האחר.

אומנם, ממצא זה הוא בניגוד למחקרים שנסקרו שבהם נטען כי האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) עשויה להגביר עזרה לאחר, ודווקא להפחית התנהגות אנטי חברתית, (Begue, and Bastounis, 2003; Bègue, et al., 2008, Kogut, 2011, Bègue 2014), ההסבר המוצע לכך הוא שבמחקר זה ההתנהגות האנטי חברתית הייתה לטובת האדם עצמו, וסיפקה לו רווחים אישיים, ולפיכך אנשים המאמינים בעולם הצודק לעצמם עשויים לרמות על מנת להשיג רווחים לטובת העצמי.

ממצא זה נתמך גם בתוצאה לפיה שככל שהפער בין האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) והאמונה בעולם צודק לאחר (BJW-O) גדול יותר, כך ישנם יותר דיווחים על ניחוסים נכונים, כלומר שככל שהאדם חש שהעולם צודק לי יותר מאשר לאחר כך הוא ייטה לרמות יותר על מנת להשיג משאבים, וזאת אולי בגלל שהוא מרגיש שמגיע לו יותר מאשר לאחרים.

על מנת לבדוק השערה זו לעומק, נערך ניסוי מס' 2 ובו נבדקה תחושת ה"מגיע ליי" של הנבדקים. בנוסף בניסוי הנוכחי השתמשנו במערך מתאמי. בניסוי 2 ננסה להראות קשר סיבתי בין אמונה בעולם צודק לבין התנהגות אנטי מוסרית, על ידי הטרכת חשיבה על עולם צודק לעומת על עולם לא צודק לעצמי לעומת לאחר.

ניסוי 2

שיטה

משתתפים

בניסוי 2 השתתפו סטודנטים לתואר ראשון ממאגר נבדקים הכולל סטודנטים המשתייכים לכלל הפקולטות באוניברסיטה. הנבדקים השתתפו בניסוי תמורת תשלום לפי ביצוע. כמות הנבדקים שהשלימו את הניסוי עמד על 98, גילאי הנבדקים בניסוי נעו בין 18-46 כאשר ממוצע הגילאים היה 25.17 וסטיית התקן 4.26 כמו כן 60.5% ממשתתפי הניסוי היו נשים ו39.5% גברים.

כלים

הניסוי המפורט להלן הוא ניסוי אינטרנטי והנבדקים ביצעו אותו בפרטיות מוחלטת בביתם.

1. בראשית הניסוי נערכה הטרמה לאמונה בעולם הצודק ובה התבקשו הנבדקים להיזכר ולכתוב על מקרה בו הרגישו כי העולם היה צודק או לא צודק. מחציתם התבקשו לכתוב על מקרה שקרה לעצמם, ואילו החצי האחר, על מקרה שקרה למישהו אחר. בצורה הזו הנבדקים הוקצו רנדומלית ל14 מ4 תנאי הניסוי במערך של 2*2 תוך מניפולציה של 2 משתנים:
 - א. עולם צודק- עולם צודק מול עולם לא צודק.
 - ב. פרספקטיבה- עצמי מול האחר.אורך הסיפור נכפה על ידי תוכנת המחשב למינימום של 10 שורות, וזאת על מנת לוודא שהנבדקים אכן יתעמקו במקרה עליו הם כותבים.
2. לאחר מכן נשאלו הנבדקים על תחושת "המגיע ליי" בשאלון מתוקף (Campbell et al., 2004). תפעול העולם הצודק מבוסס על מחקרה של קווגט מ2011 (Kogut, 2011).

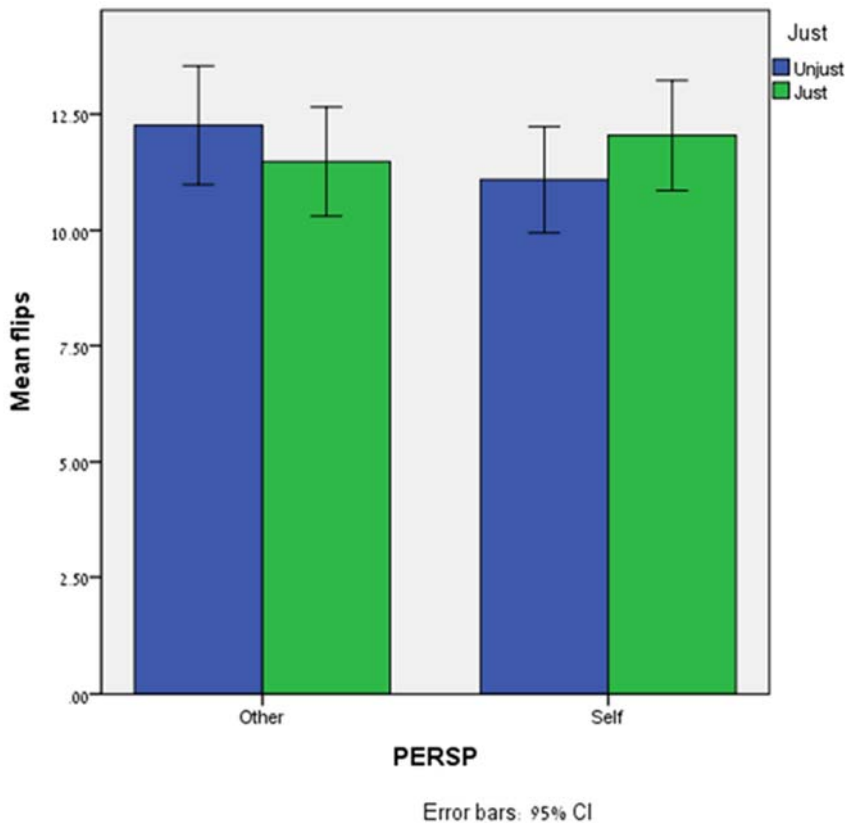
3. הטלת מטבע- הנבדקים התבקשו להטיל מטבע 20 ולדווח באופן עצמאי כמה ניבויים נכונים היו להם, כפי שנעשה בניסוי 1. הנבדקים קיבלו תשלום בהתאם למספר הניבויים הנכונים עליהם דיווחו.

תוצאות:

בניסוי זה מקסימום ההטלות הנכונות שדווחו היה 20, וממוצע ההטלות לכלל הנבדקים עמד על 11.74, ודיווח זה שונה במובהק מהמצופה על פי מקריות (10 הטלות נכונות).
($t(96) = 5.98, p > .001$) כלומר בממוצע דיווחו הנבדקים על מספר הטלות נכונות גבוה ממה שהשיגו באמת, כלומר, הם נטו להשתמש במרמה על מנת להשיג משאבים.

על מנת לבדוק את תפקיד המשתנים הב"ת פרספקטיבה (עצמי לעומת אחר) ועולם צודק (צודק לעומת לא צודק) והאינטראקציה ביניהם, בניבוי מספר ההטלות הנכונות שדווחו ע"י הנבדקים, בוצע ניתוח שונות דו כיוונית (ANOVA) על מס' ההטלות המדווחות. לא נמצאו אפקטים עיקריים מובהקים, אולם נמצאה אינטראקציה גבולית $f(1,93) = 2.18, p = .14$.

כפי שניתן לראות בגרף מס' 1 ובהתאם להשערתנו, כאשר הפרספקטיבה היא של עצמי, הנבדקים מדווחים על יותר הטלות נכונות בתנאי העולם הצודק (לעומת הלא צודק). לעומת זאת בפרספקטיבת האחר, נבדקים בתנאי העולם הצודק נטו לדווח על פחות ניבויים נכונים מאשר נבדקים בתנאי העולם הלא צודק.

גרף מספר 1- מספר ההטלות הנכונות בהתאם לפרספקטיבת העצמי או האחר

סכומי הממוצעים: עצמי: עולם צודק 12.04 עולם לא צודק 11.09.

אחר: עולם צודק 11.48 עולם לא צודק 12.26. (נוטה להיות מובהק)

על מנת לבדוק את תפקיד "תחושת המגיע לך" והאינטראקציה בינה למשתנים הבלתי תלויים עולם צודק ופרספקטיבה, נעשה ניתוח רגרסיה היררכית על מספר הדיווחים הנכונים בהתאם למופרט למטה:

שלב 1 של הרגרסיה:

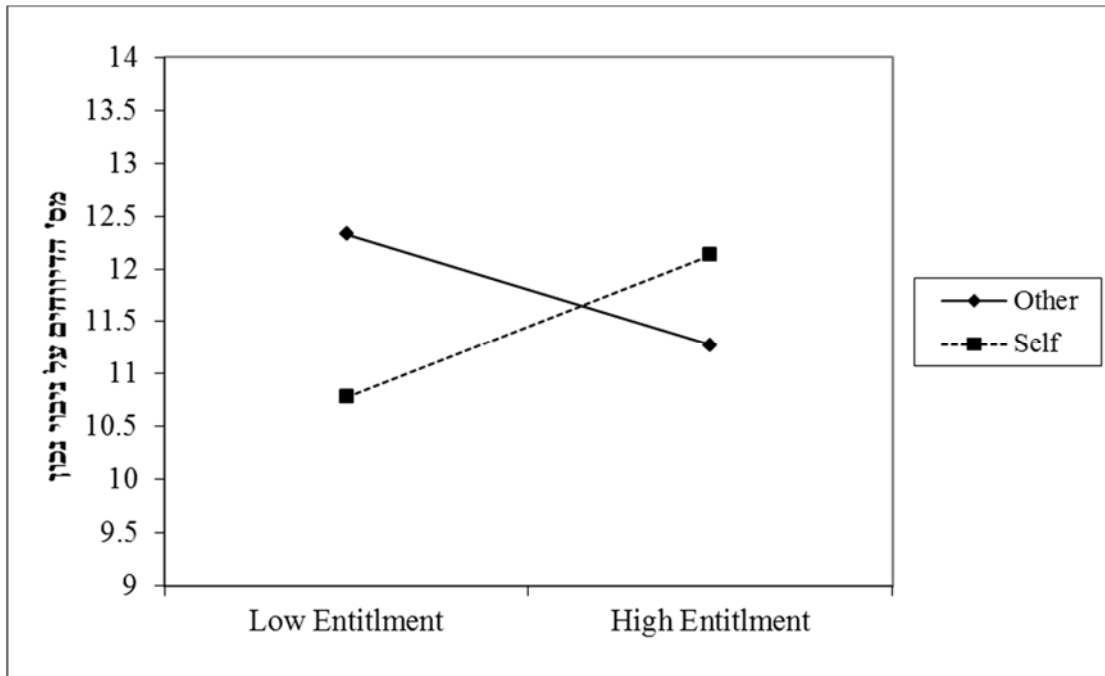
נבדקו האפקטים עיקריים (עולם צודק, פרספקטיבה, תחושת מגיע לך). לא נמצאו אפקטים עיקריים מובהקים.

שלב 2 של הרגרסיה הוכנסו כל האינטראקציות הזוגיות.

נמצא כי תפקיד האינטראקציה בין פרספקטיבה (עצמי לעומת אחר) לבין תחושת המגיע

$$t = 2.10, \beta = .82, p = .039$$

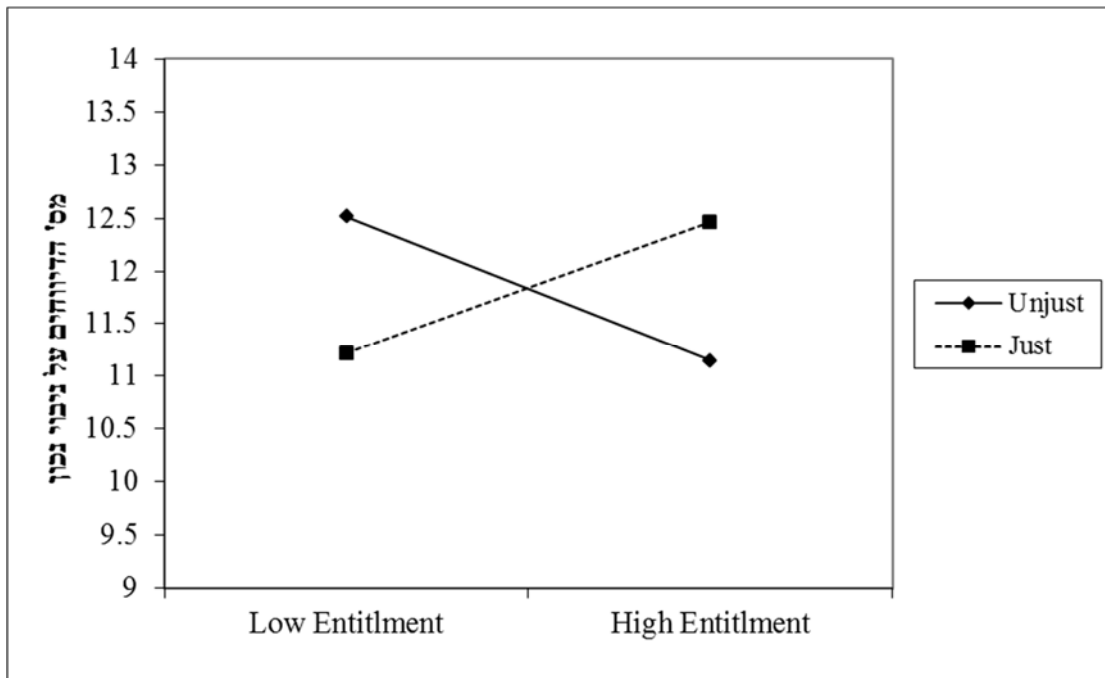
אינטראקציה זו שורטטה לפי המלצות Dawson and Aiken and West (1991) ו-Richter (2006), (סטיית תקן אחת מעל ממוצע סולם "תחושת המגיע לך", וסטיית תקן אחת מתחת לממוצע סולם זה). ראה גרף מספר 2

גרף מספר 2- אינטראקציה בין תחושת המגיע לי לבין פרספקטיבה

בניתוח ההמשך נמצא כי בתנאי החשיבה על האחר תחושת המגיע לי אינה מנבאת במובהק את מס' הדיווחים הנכונים $f(1,5) = 1.45, p = .24$ ונוטה להוריד אותו, לעומת זאת במחשבה על עולם צודק לעצמי, מתקבל כי ככל שתחושת המגיע לי חזקה יותר הדיווח על מספר הדיווחים הנכונים גדל $t = 1.75, \beta = 1.26, p = .08$

האינטראקציה בין עולם צודק לתחושת המגיע לי נמצאה קרובה למובהקות, $t = 1.86, \beta = .67, p = .067$ ראה גרף מספר 3

גרף מספר 3- האינטראקציה בין עולם צודק לתחושת המגיע לי

כפי שניתן לראות בגרף, נבדקים שקראו על עולם צודק נטו לדווח יותר תשובות נכונות ככל שתחושת המגיע לי גבוהה יותר. לעומת זאת נבדקים שקראו על עולם לא צודק נטו לדווח על פחות תשובות נכונות ככל שתחושת המגיע לי הייתה גבוהה יותר.

כלומר: אם אני חושב שעולם צודק ומגיע לי - אבקש יותר, ואם אני חושב שעולם לא צודק ומגיע לי - אבקש פחות. מכאן עולה כי כדי להשיג יותר משאבים על ידי שקר - צריך שילוב של עולם צודק וגם תחושת המגיע לי.

בניתוח ההמשך, גם הרגרסיה בתנאי העולם לא צודק וגם זו בתנאי העולם הצודק גבוליות במובהקותם כך: $t(-1.51, \beta = -22, p = .136)$ בתנאי העולם לא צודק, ו $t = 1.65, \beta = 2.24, p = 107$ בתנאי העולם צודק.

שלב 3

האינטראקציה המשולשת בין פרספקטיבה, עולם צודק, ומגיע לי, אינה מגיעה למובהקות.

דין

בתוצאות ניסוי 1, נמצא כי הפערים בין האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) לבין האמונה בעולם צודק לאחר (BJW-O) מנבאים את מספר דיווחי ההטלות הגבוה יותר, כלומר ככל שהאמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) גבוהה מהאמונה בעולם צודק לאחר (BJW-O) כך תהיה לאדם יותר נטייה לרמאות, על מנת להשיג משאבים. ניסוי 2 מחזק את הכיוון הזה תוך שימוש במערך ניסויי המתפעל את בולטות ה"עולם הצודק" לעומת ה"לא צודק". התוצאות מראות כי אמונה בעולם צודק נוטה להגביר רמייה לטובת העצמי ואילו אמונה בעולם צודק לאחר נוטה להפחית התנהגות זו. מעבר לכך, נמצא כי לתחושת ה"מגיע ליי" תפקיד חשוב במידה שבה אמונה בעולם צודק תגביר נכונות לשקר. ככל שהאדם מאמין בכך שמגיע לו יותר מאשר לאחרים, הוא יטה לרמות תחת הנחה שהעולם צודק (ופחות אם העולם נתפס כלא צודק).

דין כללי

המניעים להתנהגות אנטי חברתית ובפרט להתנהגויות אנטי חברתיות הנפוצות יותר כמו רמאות על מנת להשיג משאבים על חשבון האחר, מעסיקים את מחשבות החוקרים בפסיכולוגיה החברתית לאורך ההיסטוריה, ובפרט משום שהתנהגויות מרמה נעשות נפוצות בכל חברה ותרבות (Amir, Kogut, & Bereby-Meyer, 2016; Stern, & Havlice, 1986; Robinson et al., 2004). חקר המגיע מעניין אף יותר משום שכפי הידוע ממחקרים קודמים אנשים יטו לרמות על מנת להשיג משאבים לעצמם רק במידה ויש להם הסבר מתאים לכך, הסבר המשמר את השלמות העצמית שלהם ואת התפיסה העצמית שלהם כאנשים הגונים (Mazar, Amir, & Ariely, 2008; Shalvi, et al., 2011; Davis et al., 1992).

במחקר הנוכחי נבחנו תפקידיהם של שתי תפיסות עולם כמצדיקות התנהגות של רמייה, האמונה בעולם הצודק לעצמי (BJW-S) ולאחר (BJW-O) ותחושת הזכאות, העשויות לשמש את האדם כמניע להתנהגות אנטי חברתית.

בשני הניסויים שנערכו נמצא כי האמונה בעולם צודק אכן משחקת תפקיד במידת נכונות האדם לרמאות על מנת להשיג משאבים. אולם, תפקיד שתי האמונות: עולם צודק לעצמי

לעומת עולם צודק לאחר מורכז ושונה. ממצאי הניסויים שערכנו מציעים כי אדם המאמין באמונה בעולם צודק לגבי האחר (BJW-O) יתנהג פחות באופן אנטי חברתי ובכלל זה ירמה פחות על מנת להשיג משאבים, והסיבה המוצעת לכך היא משום שהאמונה בעולם הצודק עבור האחרים מקדמת התנהגויות המשמרות את הצדק כלפי האחר. רמאות הגורמת הפסדים לאחר אינה עולה בקנה אחד עם אמונה זו. לעומת זאת האמונה בעולם צודק לגבי העצמי (BJW-S) נמצאה במחקר הנוכחי כמגבירה ההתנהגויות אנטי חברתיות ואת הנכונות לרמאות על מנת להשיג משאבים מוגברים. זאת בניגוד למחקרים שנסקרו, שבהם נטען כי האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) עשויה להגביר עזרה לאחר, והתנהגות פרו חברתית ולכן עשויה דווקא להפחית התנהגות אנטי חברתית, (Kogut, 2011, Bègue, et al., 2008, Begue, and Bastounis, 2003; Bègue, 2014). ממצא זה מוסבר על ידי תכונה נוספת של אנשים, תחושת ה"מגיע ליי" או תחושת הזכאות, שנמצאה כמתווכת בין האמונה בעולם צודק לעצמי (BJW-S) לבין הנכונות לרמות על מנת להשיג משאבים. ההסבר לממצא הסותר כיוונים קודמים שנמצאו בספרות הוא שבמחקר הנוכחי (ולא במחקרים הקודמים) ההתנהגות האנטי חברתית הייתה לטובת האדם, וסיפקה לו רווחים. מצאנו כי אנשים המאמינים בעולם צודק לעצמם ובנוסף לכך מאופיינים בתחושת "מגיע ליי" גבוהה יטו לרמות יותר על מנת להשיג רווחים לטובת העצמי. מכיוון שתחושת זכאות זו מהווה עבורם הסבר מוצדק מדוע הם יכולים לדאוג לעצמם לקבל יותר משאבים על חשבון האחר.

מגבלות המחקר

בהליך המחקר הנוכחי השתמשנו במניפולציה הבודקת את נכונות הנבדק לרמאות על מנת להשיג משאבים, כך שהנבדקים התבקשו להטיל מטבע 20 פעמים ולדווח לנסיין כמה מתוך 20 הפעמים האלו המטבע נפל כפי שהם ניבאו. לפיכך, לא ידוע לנו בוודאות מי מהנבדקים רימה, ואנו מסתמכים על העובדה שבאופן מקרי ממוצע ההטלות צפוי להיות 10 (50% ניבוי נכון)

בתוצאות המחקר נצפתה תופעה מעניינת שראוי לחוקרה במחקר עתידי, בעוד שבניסוי 1, ממוצע ההטלות עמד על 9.23 הטלות נכונות, ממוצע שמתאים לאנשים שלא השתמשו ברמאות, בניסוי 2 עמד ממוצע ההטלות על 11.74 ממוצע שאכן גבוה במובהק מהמצופה על פי מקריות (10 הטלות נכונות). יחד עם זאת בשני הניסויים בתוך מאגר הנבדקים היו

נבדקים שדיווחו על יותר מ-10 הטלות נכונות (כ-15 בניסוי 1 וכ-20 בניסוי 2) כך ניתן היה לדרג את התשובות על גבי סולם.

להבדל זה בין ממוצעי שני הניסויים, יתכנו שני הסברים, משום שקיימים שני הבדלים משמעותיים במדגם של הנבדקים, ההבדל הראשון הוא שבניסוי 1 השתתפו רק סטודנטים מהמחלקה לחינוך ובניסוי 2 השתתפו סטודנטים מכל הפקולטות באוניברסיטה. ההבדל השני שקיים הוא שבניסוי 1 אחוז הנשים היה מרובה ו-91.8 ממשותפי הניסוי היו נשים ורק 6.8 גברים, ואילו בניסוי 2 התמונה הייתה מעט שונה 60.51 ממשותפי הניסוי היו נשים ו-39.51 גברים. אומנם במחקרים קודמים נמצא שאין הבדלים משמעותיים בין מגזר, מגדר, ומוצא אתני (McCabe et al., 2001, Nathanson, Paulhus, & Williams, 2006), אולם למשל במחקר של Davis et al. (1992), נמצא הבדל בין שיעורי הדיווח של רמאות לצורך הישגים אקדמאיים בין 51% אצל נשים ל-83% אצל גברים, יתכן שמקור ההבדלים נעוץ גם בכך שבמחקר 1 מדובר היה בסטודנטים לחינוך ואילו במחקר 2 מדובר היה בסטודנטים מכל הפקולטות. ובמחקרים בנושא דומה על רמאות סטודנטים לצורך השגת ציונים דווח על הבדלים בנטיית התלמידים לרמאות על פני הפקולטות, בעוד שהסטודנטים למנהל עסקים/כלכלה, הנדסה, ומדע נמצאו כמרמים יותר מאשר הסטודנטים לאומנות וכדו' (Bowers, 1964; Davis & Ludvigson, 1995; Roberts, Anderson, & Yanish, 1997). וכן נמצאו הבדלים בנכונות לרמות בין תלמידים לתואר ראשון לבין תלמידים לתואר שני (Sheard, Markham, & Dick, 2003). לפיכך, כדאי יהיה במחקר עתידי לבחון אוכלוסיה מגוונת ומאוזנת מבחינה מגדרית. בנוסף, כדאי יהיה לבחון את אמיתות הדיווח ברמת הפרט (כלומר לבחון האם כל ניבדק רימה או לא). זאת ועוד, המדגמים שלנו קטנים יחסית, וזאת בכלל מגבלות מועדי ההרצה. בעתיד יהיה כדאי להגדיל את המדגמים, דבר שישפר את הסיכוי לקבלת תוצאות מובהקות יותר.

תרומת המחקר והצעות למחקרי המשך

תוצאות המחקר עשויות לתרום לספרות בפסיכולוגיה חברתית העוסקת בהתנהגות אנטי חברתית ובמניעים לה. המחקר מציע שהבדלים אינדיבידואליים באמונה בעולם צודק ובתחושת זכאות משחקים תפקיד חשוב בהחלטה להתנהג באופן לא הוגן כלפי אחרים.

סביר להניח שלמחקר זה יהיו השלכות גם להבנת ההתנהגות הפרו חברתיות היות וההתנהגות האנטי חברתית וההתנהגות הפרו חברתית הינם התנהגויות הנעות על פני רצף אחד. וכפי שהקשר בין האמונה בעולם צודק נחקר בנוגע להתנהגויות הפרו חברתיות (Bierhoff, Klein, and Kramp, 1991; Begue, and Bastounis, 2003; Bègue,) Charmoillaux, Cochet, Cury, & De Suremain, 2008), כך יהיה חשוב לחקור את הקשר בין תחושת הזכאות להתנהגות הפרו חברתית, משום שסביר להניח שמי שגבוה בסולם הזכאות יתנהג פחות בהתנהגות פרו חברתית, כמו למשל הוא יתרום פחות לצדקה, וסביר להניח שהוא גם ייטה יותר לקבל את הצדקה במקרים שבהם הוא הנצרך, אבל אולי התפיסה שלו לגבי הצדקה שהוא מקבל תהיה כמשהו שמגיע לו ולא כמשהו שניתן בחסד וכדו' (Campbell, Bonacci, Shelton, Exline, & Bushman, 2004), בהקשר הזה יהיה מעניין לחקור את הקשר המשולש בין אמונה בעולם צודק, תחושת הזכאות והנכונות להתנהג בהתנהגות פרו חברתית, על מנת לראות האם המבנה שנמצא במחקר הנוכחי משכפל את עצמו.

כמו כן ניתן להרחיב את היריעה על ידי התבוננות על האמונה בעולם צודק לעצמי ולאחרים ותחושת המגיע לי גם בהקשרים אחרים כמו ביחסים רומנטיים, שייכות קהילתית וקשרים בין חברי קבוצה או משפחה, משום שבכל הקשר כזה הכולל חלוקת משאבים והגשמת צרכים של האדם, עלולים לבלוט מאפיינים שמקורם בתפיסה שיש לאדם על העולם ועל מה שהוא מצפה לקבל ממנו, ובפרט כאשר מדובר בהגשמת צרכים בסיסיים וראשוניים.

ניתן יהיה גם להרחיב את המחקר, וכשם שהאמונה בעולם הצודק וההתנהגות האנטי חברתית תופעלה באמצעות מניפולציה במחקר הנוכחי, ניתן יהיה לתפעל גם את תחושת המגיע לי, ברמות גבוהות ונמוכות על ידי הטרהמה מוקדמת וכדו' על מנת להסיק מידע שהוא סיבתי בנוגע לתפקיד שמשחקת תחושת הזכאות בקשר שבין האמונה בעולם צודק לבין הנטייה להתנהג בהתנהגות אנטי חברתית.

בנוסף כדאי יהיה לחקור את תפקיד המגדר במידת האמונה בעולם צודק ומידת הזכאות והקשר שלה להתנהגויות אנטי חברתית (Kling, Et al., 1999), משום שבמחקרם של Campbell et al., (2004) נמצא הבדל מינורי אבל מובהק בין גברים לנשים וגברים דווחו על מעט יותר תחושת זכאות מנשים. כמו כן יתכן שלמאפייני הגיל והבגרות הרגשית, או התנסות בחוויית חיים המאתגרות את התפיסות האלו כדרך קבע. יהיה מעניין לבחון את

השפעה שלהם על הקשרים שנמצאו במחקר הנוכחי (Campbell, Bonacci, Shelton, Exline, & Bushman, 2004).

מחקרי המשך נוספים וחשובים יהיו מסביב השאלה האם קיים הבדל תרבותי מעבר לרמה הבין אישית במידת האמונה בעולם הצודק ותחושת הזכאות, כמו למשל מחקרים שנערכו על ההבדלי ברמות הערכה העצמית (Twenge, & Crocker, 2002), כשהשערה היא שבתרבויות שבהם קיימים משאבים חומריים מרובים נשים פחות לב לתופעות אלו. כמו כן מעניין יהיה לבחון את המאפיינים של האמונה בעולם צודק ושל תחושת הזכאות בהקשר של רמת הדתיות של האדם. זאת משום שבמחקרים קודמים הוצע הקשר בין האמונה הדתית לבין האמונה בצדק בעולם. למשל במחקרו של Schoenfeld (1978) הוצע שנוכחות הכנסייה מקדמת מבט מהימן יותר על העולם. כמו כן Lupfer, and Wald (1985) מציעים כי אנשים בעלי נטייה דתית יותר רואים את האחרים כיותר כאלטרואיסטים ואמיתיים ביסודם. גם במחקרים ספציפיים יותר שנערכו על הקשר שבין אמונה בעולם צודק לדת מחקרים רבים מראים על קשר חיובי (Dalbert, & Katona, Sallay, 1996; Furnham, & Gunter, 1984; Furnham, & Reilly, 1991; Sorrentino, & Hardy, 1974; Pargament, & Hahn, 1986; Rubin, & Peplau, 1973) כיוון המחקר יהיה בהתאם למחקרו של Bègue (2002) על כך שבדוקטרינות דתיות מסוימות יש מערכת תפיסות של צדק גבוה, ושל מערכות שכר ועונש שיכולות להשפיע על רמת האמונה בעולם הצודק, ועל תחושת המגיע לי, וממילא גם על הנטייה להתנהג בהתנהגויות אנטי חברתיות. בהקשר זה, יהיה מעניין לבדוק את כיוני המחקר האלו בקבוצות בעלי שיוך לאוכלוסיות חברתיות שונות בישראל, על מנת להבין האם התפיסה הדתית, או הדתית-חברתית משחקת תפקיד בקשר המשולש אמונה בעולם צודק, תחושת המגיע לי, וההתנהגות האנטי חברתית ובפרט הנטייה לרמאות.

לסיכום,

מחקר זה בחן לראשונה את הקשר בין אמונה בעולם צודק להתנהגות של רמאות הנובעת מתוך רצון להשיג משאבים לעצמי על חשבון האחר. מתוך הממצאים עולה כי אמונה בעולם צודק לעצמי עשויה להגביר רמאות בעיקר אצל אנשים שלהם תחושת זכאות גבוהה. האמונה בעולם צודק לאחר לעומת זאת נוטה להפחית רמאות על חשבון האחר.

ביבליוגרפיה

- Adams, J. S. (1965). Inequity in social exchange. *Advances in experimental social psychology*, 2, 267-299.
- Aiken, L. S., West, S. G., & Reno, R. R. (1991). *Multiple regression: Testing and interpreting interactions*. Sage.
- Amir, A., Kogut, T., & Bereby-Meyer, Y. (2016). Careful cheating: people cheat groups rather than individuals. *Frontiers in psychology*, 7.
- Anderson, C. A. (2004). An update on the effects of playing violent video games. *Journal of adolescence*, 27(1), 113-122.
- Ansbacher, H. L., & Ansbacher, R. R. (1956). The individual psychology of Alfred Adler.
- Ansbacher, H. L., & Rowena, R. (1956). The individual psychology of Alfred Adler: a systematic presentation in selections from his writings.
- Austin, W., & Walster, E. (1975). Equity with the world: The trans-relational effects of equity and inequity. *Sociometry*, 474-496.
- Baron, R. A., Russell, G. W., & Arms, R. L. (1985). Negative ions and behavior: Impact on mood, memory, and aggression among Type A and Type B persons. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(3), 746
- Baron, R., & Byrne, D. (1994). Interpersonal attraction: Getting acquainted, becoming friends. *Social Psychology: Understanding Human Interaction*, edited by B. Allen and G. Smith. Boston: Allyn and Bacon, 262-303.
- Bègue, L. (2002). Beliefs in justice and faith in people: Just world, religiosity and interpersonal trust. *Personality and Individual Differences*, 32(3), 375-382.

Bègue, L. (2014). Do just-world believers practice private charity?. *Journal of Applied Social Psychology, 44*(1), 71-76.

Begue, L., & Bastounis, M. (2003). Two spheres of belief in justice: Extensive support for the bidimensional model of belief in a just world. *Journal of Personality, 71*(3), 435-463.

Bègue, L., Charmoillaux, M., Cochet, J., Cury, C., & De Suremain, F. (2008). Altruistic behavior and the bidimensional just world belief. *The American Journal of Psychology, 121*, 47-56.

Berman, M., Gladue, B., & Taylor, S. (1993). The effects of hormones, Type A behavior pattern, and provocation on aggression in men. *Motivation and Emotion, 17*(2), 125-138

Berndt, T. J., Hawkins, J. A., & Jiao, Z. (1999). Influences of friends and friendships on adjustment to junior high school. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-), 13*-41.

Bierhoff, H. W., Klein, R., & Kramp, P. (1991). Evidence for the altruistic personality from data on accident research. *Journal of Personality, 59*(2), 263-280.

Bolin, A. U. (2004). Self-control, perceived opportunity, and attitudes as predictors of academic dishonesty. *The Journal of Psychology, 138*(2), 101-114.

Bowers, W. J. (1964). Student dishonesty and its control in college.

Brickman, A. S., McManus, M., Grapentine, W. L., & Alessi, N. (1984). Neuropsychological assessment of seriously delinquent adolescents. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry, 23*(4), 453-457.

Bulman, R. J., & Wortman, C. B. (1977). Attributions of blame and coping in the "real world": severe accident victims react to their lot. *Journal Of Personality And Social Psychology, 35*(5), 351.

- Campbell, D., Carr, S. C., & MacLachlan, M. (2001). Attributing "Third World Poverty" in Australia and Malawi: A Case of Donor Bias? 1. *Journal of Applied Social Psychology, 31*(2), 409-430.
- Campbell, W. G. (1933). Measurement in determining the personality and behavior of the college cribber. *Education, 53*(7), 403-408.
- Campbell, W. K., & Sedikides, C. (1999). Self-threat magnifies the self-serving bias: A meta-analytic integration. *Review of general Psychology, 3*(1), 23.
- Campbell, W. K., Bonacci, A. M., Shelton, J., Exline, J. J., & Bushman, B. J. (2004). Psychological entitlement: Interpersonal consequences and validation of a self-report measure. *Journal of personality assessment, 83*(1), 29-45.
- Chang, L., Schwartz, D., Dodge, K. A., & McBride-Chang, C. (2003). Harsh parenting in relation to child emotion regulation and aggression. *Journal of family psychology, 17*(4), 598.
- Clayton, S. D. (1992). The experience of injustice: Some characteristics and correlates. *Social Justice Research, 5*(1), 71-91.
- Connors, J., & Heaven, P. C. (1990). Belief in a just world and attitudes toward AIDS sufferers. *The Journal of Social Psychology, 130*(4), 559-560.
- Cook, T. D., Crosby, F., & Hennigan, K. M. (1977). The construct validity of relative deprivation. *Social comparison processes: Theoretical and empirical perspectives, 307*, 333.
- Dalbert, C., & Katona-Sallay, H. (1996). The "belief in a just world" construct in Hungary. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 27*(3), 293-314.
- Dalbert, C. (1999). The world is more just for me than generally: About the personal belief in a just world scale's validity. *Social Justice Research, 12*(2), 79-98.

- Dalbert, C. (2000). Beliefs in a just world questionnaire. In J. Maltby, C.A. Lewis, & A. Hill (Eds.), *Commissioned reviews of 250 psychological Tests* (pp. 461-465). Lampeter, Wales: Edwin Mellen Press.
- Dalbert, C., Lipkus, I. M., Sallay, H., & Goch, I. (2001). A just and an unjust world: Structure and validity of different world beliefs. *Personality and Individual Differences, 30*(4), 561-577.
- Davis, J. A. (1959). A formal interpretation of the theory of relative deprivation. *Sociometry, 22*(4), 280-296.
- Davis, S. F., & Ludvigson, H. W. (1995). Additional data on academic dishonesty and a proposal for remediation. *Teaching of Psychology, 22*(2), 119-121.
- Davis, S. F., Grover, C. A., Becker, A. H., & McGregor, L. N. (1992). Academic dishonesty: Prevalence, determinants, techniques, and punishments. *Teaching of Psychology, 19*(1), 16-20.
- Dawson, J. F., & Richter, A. W. (2006). Probing three-way interactions in moderated multiple regression: development and application of a slope difference test. *Journal of Applied Psychology, 91*(4), 917.
- Dery, M., Toupin, J., Pauze, R., Mercier, H., & Fortin, L. (1999). Neuropsychological characteristics of adolescents with conduct disorder: association with attention-deficit–hyperactivity and aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology, 27*(3), 225-236.
- Dionne, G., Tremblay, R., Boivin, M., Laplante, D., & Pérusse, D. (2003). Physical aggression and expressive vocabulary in 19-month-old twins. *Developmental psychology, 39*(2), 261.
- Dishion, T. J., & Bullock, B. M. (2002). Parenting and adolescent problem behavior: an ecological analysis of the nurturance hypothesis.

- Dodge, K. A. (1986). A social information processing model of social competence in children. In *Minnesota symposium on child psychology* (Vol. 18, pp. 77-125). Erlbaum.
- Dodge, K. A., Coie, J. D., & Lynam, D. (2006). Aggression and antisocial behavior in youth. *Handbook of child psychology*.
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human relations*, 7(2), 117-140.
- Festinger, L. (1957). A theory of cognitive dissonance: Stanford Univ Pr.
- Fornell, C., & Larcker, DF (1981). Evaluating structural equation models with.
- Fetchenhauer, D., & Huang, X. (2004). Justice sensitivity and distributive decisions in experimental games. *Personality and Individual Differences*, 34(5), 1015-1029.
- Fleming, J. S., & Scott Spooner, P. (1985). Five factor scales for internal-external control and their relations to measures of adjustment. *Journal of Clinical Psychology*, 41(4), 512-517.
- Furnham, A. (2003). Belief in a just world: Research progress over the past decade. *Personality and individual differences*, 34(5), 795-817.
- Furnham, A. F., & Gunter, B. (1984). Just world beliefs and attitudes towards the poor. *British journal of social psychology*.
- Furnham, A. F., & Karani, R. (1985). A cross-cultural study of attitudes to women, just world, and locus of control beliefs. *Psychologia: An International Journal of Psychology in the Orient*.
- Furnham, A., & Procter, E. (1989). Belief in a just world: Review and critique of the individual difference literature. *British journal of social psychology*, 28(4), 365-384.

- Furnham, A., & Reilly, M. (1991). A cross-cultural comparison of British and Japanese Protestant work ethic and just world beliefs. *Psychologia: An International Journal of Psychology in the Orient*.
- Gollwitzer, M., Schmitt, M., Schalke, R., Maes, J., & Baer, A. (2005). Asymmetrical effects of justice sensitivity perspectives on prosocial and antisocial behavior. *Social Justice Research, 18*(2), 183-201.
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford University Press.
- Guzewicz, T. D., & Takooshian, H. (1992). Development of a short-form scale of public attitudes toward homelessness. *Journal of Social Distress and the Homeless, 1*(1), 67-79.
- Hafer, C. L., & Correy, B. L. (1999). Mediators of the relation between beliefs in a just world and emotional responses to negative outcomes. *Social Justice Research, 12*(3), 189-204.
- Hafer, C. L., & Olson, J. M. (1989). Beliefs in a just world and reactions to personal deprivation. *Journal of Personality, 57*(4), 799-823.
- Hafer, C. L., & Olson, J. M. (1993). Beliefs in a just world, discontent, and assertive actions by working women. *Personality and Social Psychology Bulletin, 19*(1), 30-38.
- Harper, D. J., Wagstaff, G. F., Newton, J. T., & Harrison, K. R. (1990). Lay causal perceptions of third world poverty and the just world theory. *Social Behavior and Personality: an international journal, 18*(2), 235-238.
- Huston, T. L., Ruggiero, M., Conner, R., & Geis, G. (1981). Bystander intervention into crime: A study based on naturally-occurring episodes. *Social Psychology Quarterly, 14*-23.

- Jensen, E., Dehlin, O., Hagberg, B., Samuelsson, G., & Svensson, T. (1998). Insomnia in an 80-year-old population: Relationship to medical, psychological and social factors. *Journal of sleep research*, 7(3), 183-189.
- Jensen, L. A., Arnett, J. J., Feldman, S. S., & Cauffman, E. (2002). It's wrong, but everybody does it: Academic dishonesty among high school and college students. *Contemporary Educational Psychology*, 27(2), 209-228.
- Jones, W. H., Freemon, J. E., & Goswick, R. A. (1981). The persistence of loneliness: Self and other determinants. *Journal of personality*, 49(1), 27-48.
- Josephson, W. L. (1987). Television violence and children's aggression: testing the priming, social script, and disinhibition predictions. *Journal of personality and social psychology*, 53(5), 882.
- Jost, J. T., & Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33, 1-1.
- Kelly, J. A., & Worell, L. (1978). Personality characteristics, parent behaviors, and sex of subject in relation to cheating. *Journal of Research in Personality*, 12(2), 179-188.
- Kling, K. C., Hyde, J. S., Showers, C. J., & Buswell, B. N. (1999). Gender differences in self-esteem: a meta-analysis. *Psychological bulletin*, 125(4), 470.
- Kogut, T. (2011). Someone to blame: When identifying a victim decreases helping. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47(4), 748-755.
- Kogut, T., & Beyth-Marom, R. (2008). Who helps more? How self-other discrepancies influence decisions in helping situations. *Judgment and Decision Making*, 3(8), 595-606.
- Kogut, T., & Ritov, I. (2005). The "Identified Victim" Effect: An Identified Group, or Just a Single Individual?. *Journal of Behavioral Decision Making*, 18(3), 157.

Kogut, T., & Ritov, I. (2011). 'Protective donation': When refusing a request for a donation increases the sense of vulnerability. *Journal of Experimental Social Psychology, 47*(6), 1059-1069.

Latané, B., & Darley, J. M. (1970). The unresponsive bystander: Why doesn't he help?.

Lerner, M. J. (1965). Evaluation of performance as a function of performer's reward and attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology, 1*(4), 355.

Lerner, M. J. (1974). Social psychology of justice and interpersonal attraction. *Foundations of interpersonal attraction, 331, 351.*

Lerner, M. J. (1987). Integrating societal and psychological rules of entitlement: The basic task of each social actor and fundamental problem for the social sciences. *Social Justice Research, 1*(1), 107-125.

Lerner, M. J. (1991). Integrating societal and psychological rules of entitlement: The basic task of each social actor and fundamental problem for the social sciences. Ryan, W. (1976). *Blaming the victim* (Vol. 226). Vintage.

Lerner, M. J. *The Belief in a Just World: A Fundamental Delusion vii-viii* (1980); Valian. supra note 26, at 1059.

Lerner, M. J., & Miller, D. T. (1978). Just world research and the attribution process: Looking back and ahead. *Psychological bulletin, 85*(5), 1030.

Lerner, M. J., & Simmons, C. H. (1966). Observer's reaction to the "innocent victim": compassion or rejection?. *Journal of Personality and social Psychology, 4*(2), 203.

Lerner, M. J., & Somers, D. G. (1992). Employees' Reactions to an Anticipated Plant Closure: The Influence of Positive Illusions¹. *Life crises and experiences of loss in adulthood, 229.*

- Lipkus, I. (1991). The construction and preliminary validation of a global belief in a just world scale and the exploratory analysis of the multidimensional belief in a just world scale. *Personality and Individual Differences, 12*(11), 1171-1178.
- Lipkus, I. M., & Siegler, I. C. (1993). The belief in a just world and perceptions of discrimination. *The Journal of psychology, 127*(4), 465-474.
- Lipkus, I. M., Dalbert, C., & Siegler, I. C. (1996). The importance of distinguishing the belief in a just world for self versus for others: Implications for psychological well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin, 22*(7), 666-677.
- Littrell, J., & Beck, E. (1999). Perceiving oppression: Relationships with resilience, self-esteem, depressive symptoms, and reliance on God in African-American homeless men. *J. Soc. & Soc. Welfare, 26*, 137.
- Loeber, R. (1985). Patterns and development of antisocial child behavior. *Annals of child development, 2*, 77-116.
- Lueger, R. J., & Gill, K. J. (1990). Frontal-lobe cognitive dysfunction in conduct disorder adolescents. *Journal of Clinical Psychology, 46*(6), 696-706.
- Lupfer, M., & Wald, K. (1985). An exploration of adults' religious orientations and their philosophies of human nature. *Journal for the Scientific Study of Religion, 29*3-304.
- Lynam, D., Moffitt, T., & Stouthamer-Loeber, M. (1993). Explaining the relation between IQ and delinquency: Class, race, test motivation, school failure, or self-control?. *Journal of abnormal psychology, 102*(2), 187.
- MacLean, M. J., & Chown, S. M. (1988). Just world beliefs and attitudes toward helping elderly people: A comparison of British and Canadian university students. *The International Journal of Aging & Human Development.*

Major, B. (1994). From social inequality to personal entitlement: The role of social comparisons, legitimacy appraisals, and group membership. *Advances in experimental social psychology*, 26, 293-355.

Major, B. (1994). From social inequality to personal entitlement: The role of social comparisons, legitimacy appraisals, and group membership. *Advances in experimental social psychology*, 26, 293-355.

Marlowe, D., & Crowne, D. P. (1964). The approval motive. *Studies in Evaluative Dependence*. New York: Wiley.

Mazar, N., Amir, O., & Ariely, D. (2008). The dishonesty of honest people: A theory of self-concept maintenance. *Journal of marketing research*, 45(6), 633-644.

McCabe, D. L., Treviño, L. K., & Butterfield, K. D. (2001). Cheating in academic institutions: A decade of research. *Ethics & Behavior*, 11(3), 219-232.

McMullin, D., Wirth, R. J., & White, J. W. (2007). The impact of sexual victimization on personality: A longitudinal study of gendered attributes. *Sex Roles*, 56(7-8), 403-414.

Mikula, G., Scherer, K. R., & Athenstaedt, U. (1998). The role of injustice in the elicitation of differential emotional reactions. *Personality and social psychology bulletin*, 24(7), 769-783.

Mohiyeddini, C., & Montada, L. (1998). BJW and self-efficacy in coping with observed victimization. In *Responses to victimizations and belief in a just world* (pp. 41-54). Springer US.

Mohiyeddini, C., & Schmitt, M. J. (1997). Sensitivity to befallen injustice and reactions to unfair treatment in a laboratory situation. *Social Justice Research*, 10(3), 333-353.

Montada, L. (1998). Belief in a just world: A hybrid of justice motive and self-interest?. In *Responses to victimizations and belief in a just world* (pp. 217-246). Springer US.

Moschetti, G. J., & Kues, J. R. (1978). Transrelational equity comparisons: Extensions to the third partner relationship and a decision-making model. *Journal of Personality and Social Psychology, 36*(10), 1107.

Nathanson, C., Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2006). Predictors of a behavioral measure of scholastic cheating: Personality and competence but not demographics. *Contemporary Educational Psychology, 31*(1), 97-122.

Newhouse, R. C. (1982). Alienation and cheating behavior in the school environment. *Psychology in the Schools, 19*(2), 234-237.

Pargament, K. I., & Hahn, J. (1986). God and the just world: Causal and coping attributions to God in health situations. *Journal for the scientific study of religion, 19*(3-207).

Paulhus, D. L., Nathanson, C., & Williams, K. M. (2005). A new look at the link between cognitive ability and exam cheating. *Developments in the theories and applications of measurement, evaluation, and research methodologies across the disciplines, 1*.

Pettigrew, T. F. (1967). Social evaluation theory: convergences and applications. In *Nebraska symposium on motivation*. University of Nebraska Press.

Prentice-Dunn, S. T. E. V. E. N., & Rogers, R. W. (1983). Deindividuation in aggression. *Aggression: Theoretical and empirical reviews, 2*, 155-171.

Reichle, B., Schneider, A., & Montada, L. (1998). How do observers of victimization preserve their belief in a just world cognitively or actionally?. In *Responses to victimizations and belief in a just world* (pp. 55-64). Springer US.

- Ritter, C., Benson, D. E., & Synder, C. (1990). Belief in a just world and depression. *Sociological Perspectives, 33*(2), 235-252.
- Roberts, P., Anderson, J., & Yanish, P. (1997). Academic Misconduct: Where Do We Start?.
- Robinson, E., Amburgey, R., Swank, E., & Faulkner, C. (2004). Test cheating in a rural college: Studying the importance of individual and situational factors. *College Student Journal, 38*(3), 380-396.
- Rubin, Z., & Peplau, A. (1973). Belief in a Just World and Reactions to Another's Lot: A Study of Participants in the National Draft Lottery¹. *Journal of Social Issues, 29*(4), 73-93.
- Rubin, Z., & Peplau, L. A. (1975). Who believes in a just world?!. *Journal of social Issues, 31*(3), 65-89.
- Schurr, A., & Ritov, I. (2016). Winning a competition predicts dishonest behavior. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 113*(7), 1754-1759.
- Séguin, J. R., Nagin, D., Assaad, J. M., & Tremblay, R. E. (2004). Cognitive-neuropsychological function in chronic physical aggression and hyperactivity. *Journal of abnormal psychology, 113*(4), 603.
- Shalvi, S., Dana, J., Handgraaf, M. J., & De Dreu, C. K. (2011). Justified ethicality: Observing desired counterfactuals modifies ethical perceptions and behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 115*(2), 181-190.
- Schoenfeld, E. (1978). Image of man: The effect of religion on trust: A research note. *Review of Religious Research, 61*-67.
- Shaver, P., Schwartz, J., Kirson, D., & O'connor, C. (1987). Emotion knowledge: further exploration of a prototype approach. *Journal of personality and social psychology, 52*(6), 1061.

- Shaw, D. S., Keenan, K., Owens, E., Winslow, E. B., Hood, N., & Garcia, M. (1995). Developmental precursors of externalizing behavior among two samples of low-income families: Ages 1 to 5. In *biennial meeting of the Society for Research in Child Development, Indianapolis, IN*.
- Sheard, J., Markham, S., & Dick, M. (2003). Investigating differences in cheating behaviours of IT undergraduate and graduate students: The maturity and motivation factors. *Higher Education Research & Development, 22*(1), 91-108.
- Snow, J. N., Kern, R. M., & Curlette, W. L. (2001). Identifying personality traits associated with attrition in systematic training for effective parenting groups. *The Family Journal, 9*(2), 102-108.
- Sorrentino, R. M., & Hardy, J. E. (1974). Religiousness and derogation of an innocent victim. *Journal of Personality, 42*(3), 372-382.
- Stern, E. B., & Havlicek, L. (1986). Academic misconduct: results of faculty and undergraduate student surveys. *Journal of Allied Health, 15*(2), 129-142.
- Strube, M. J., Turner, C. W., Cerro, D., Stevens, J., & Hinchey, F. (1984). Interpersonal aggression and the Type A coronary-prone behavior pattern: A theoretical distinction and practical implications. *Journal of Personality and Social Psychology, 47*(4), 839.
- Sutton, R. M., & Douglas, K. M. (2005). Justice for all, or just for me? More evidence of the importance of the self-other distinction in just-world beliefs. *Personality and Individual Differences, 39*(3), 637-645.
- Turner DePalma, M., Madey, S. F., Tillman, T. C., & Wheeler, J. (1999). Perceived patient responsibility and belief in a just world affect helping. *Basic and Applied Social Psychology, 21*(2), 131-137.

Twenge, J. M., & Crocker, J. (2002). Race and self-esteem: meta-analyses comparing whites, blacks, Hispanics, Asians, and American Indians and comment on Gray-Little and Hafdahl (2000).

Walster, E., Walster, G. W., & Berscheid, E. (1978). Equity: Theory and research.

Weigel, R. H., & Howes, P. W. (1985). Conceptions of racial prejudice: Symbolic racism reconsidered. *Journal of Social Issues*.

Zitek, E. M., Jordan, A. H., Leach, F. R., & Monin, B. (2007). The right to wrong: Victim entitlement to behave immorally. In *Poster session presented at the annual meeting of the Society for Personality and Social Psychology, Memphis, TN*.

Zitek, E. M., Jordan, A. H., Monin, B., & Leach, F. R. (2010). Victim entitlement to behave selfishly. *Journal of personality and social psychology, 98*(2), 245.

Zuckerman, M. (1975). Belief in a just world and altruistic behavior. *Journal of Personality and Social Psychology, 31*(5), 972.

Zuckerman, M., & Gerbasi, K. C. (1977). Belief in a just world and trust. *Journal of Research in Personality, 11*(3), 306-317.

נספחים

1. שאלון אמונה בעולם צודק

(נע בין 1-6 כאשר 1= לא מסכים כלל, ו6= מסכים בהחלט)
(Lipkus, Dalbert, & Siegler, 1996) לקוח מתוך Sutton, & Douglas (2005)

1. העולם מתייחס לאנשים בהגינות.
2. אנשים מקבלים את מה שמגיע להם.
3. אנשים מתייחסים בהגינות זה לזה.
4. אנשים מקבלים את השכר/גמול ואת העונש שמגיע להם.
5. אנשים מתייחסים בכבוד אחד לשני.
6. אנשים מקבלים את מה שמגיע להם.
7. המאמצים של האדם מובחנים ומתוגמלים.
8. כאנשים נפגשים עם חוסר מזל, זה בגלל שהם הביאו זאת על עצמם.
9. העולם מתייחס אליי בהגינות
10. אני מקבל את מה שמגיע לי
11. אנשים מתייחסים אליי בהגינות.
12. אני מקבל את השכר/גמול ואת העונש שמגיע לי.
13. אנשים מתייחסים אלי בכבוד המגיע לי.
14. אני מקבל את מה שמגיע לי
15. המאמצים שלי מובחנים ומתוגמלים.
16. כאשר אני נפגש עם חוסר מזל, זה בגלל שאני הבאתי את זה על עצמי.

2. שאלון תחושת זכאות "מגיע לי" Campbell et al., 2004

1. אני באמת חושב שמגיע לי יותר מלאחרים
2. אני חושב/ת שדברים טובים צריכים לקרות לי
3. לו הייתי על הטיטניק היה מגיע לי לעלות על ספינת ההצלה הראשונה
4. אני דורש/ת את הכי טוב כי מגיע לי
5. לא מגיע לי יחס מיוחד
6. מגיעים לי יותר דברים בחיים
7. לאנשים כמוני מגיעות הנחות נוספות מדי פעם בפעם
8. דברים צריכים לקרות לפי הדרך שלי
9. אני מרגיש/ה שמגיע לי יותר מהכל